

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK

XXVI. ÉVFOLYAM.
ELSŐ FÜZET.

ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK
KÖZLÖNYE

BUDAPEST, 1911.
JANUÁR HÓ

Tanítóképzés.

Továbbképzés, szakszerűség.¹⁾

A közoktatásügyi miniszterium a *Tanítóképző-intézeti Tanárok Országos Egyesületéhez* intézett leirataiban három kérdés tárgyalásának szükségességét vetette fel. Az egyik tétel az eddig is szokásos tanulmányútnak, tanfolyamoknak intézményessé tételéről, a második a *Magyar Tanítóképzőnek Gyakorló Iskola* című rovatval való kibővítéséről, a harmadik pedig a gyakorló iskolai tanítók számára irandó *Útmutató* céljairól szólt.

Igen fontos kérdés különösen a két első! Az első mögött ugyanis a tanárok továbbképzésének módozatainak s egyúttal állandósításának, a második mögött pedig a szakszerűségnek, a módszeres élet munkálásának gondolata lappang.

Aki az állandó továbbképzés nélkülözhetetlenségének bizonyítgatására vállalkoznék, teljesen meddő, sőt talán tiszteletlen munkát végezne. A tudományos pályán való működés tényeiben már eleve benne van a továbbképzés gondolata; az életre való nevelés, a tanítói pályára való képesítés munkájában pedig szervesen él, lüktet a haladás, az alkalmazkodás minden feltétele.

Az a tervezetés azonban, mely a tanítóképző-intézetek szakszerűségének emelését s emezek intenzitását

¹⁾ Előterjesztett a választmánynak 1911. évi január hó 7-én tartott gyűlésén.

jelenti, már távolabbi területeken mozog, új tételeket vált ki s épp ezért jobban megalapozandó.

A szakszerűség intenzitásának biztosítása a tanítóképző-intézetek céljainak újabb körvonalozását jelenti. Jelenti, hogy nem elég pusztán annak a stereotip konstatálása, hogy a tanítóképző szakiskola; hogy keresni, erősíteni, biztosítani kell azokat a tényezőket, melyek a szakszerűség feltételei, hordozói. E tényezők, a tanítás tárgyain kívül, kétségtelenül a tanítás módozataiban keresendők. A tanítóképző-intézetek másodsorban az általuk megvalósított tanítói eljárás, a módszeres élet művelése által válnak szakiskolákká s bizonyos, hogy ezen iskolák egyik legfontosabb feladata a módszerek tudatos fejlesztésében, a didaktikai és methodikai elvek állandó tökéletesítésében áll. Igaz, hogy a szakszerű tanítóképzés fogalmában a módszer kérdése hallgatólag már benne van, de igaz az is, hogy ez az igyekezet a legtöbbször azt jelenti, hogy ki-ki a saját maga által egyszer s mindenkorra kipróbált formulákat származtatja át tanítványaira s azt jelenti, hogy e formulákból egy egész életen át senki nem enged s míg egy-egy tárgy methodikája gyors tempóban erősen megváltozott, javult; merev szabályokká, megváltozhatatlan paragrafusokká csökönysödött a legtöbb.

A tanítóképzőknek tehát legnagyobb feladatai közé föltétlenül az tartozik, hogy a módszeres eljárások terén vezessen, hogy az eredményes, új eljárásokról tudomást szerezzen, azokat beható vizsgálat alá fogja, esetleg javítsa, tökéletesítse. Nem arról van itt azonban szó, hogy meg nem érlett, kiforratlan ötleteknek felüljünk, kísérletezzünk, hanem arról, hogy a tanárság egyeteme első sorban önmaga között tárgyalja, tanulmányozza e kérdéseket s arról, hogy ne őrizze féltve ki-ki titkát s ne álljunk ridegen, elszigetelten a jobbal, az újabbal

szemben. Hogy pedig e rövidre szabott bevezetésben a tudományos továbbképzés és a módszeres elvek szolgáltatában álló szaklap előzményei, okai összeszövődtek, azzal magyarázom, hogy én, amennyiben lehetséges, a kurzusokat is ott óhajtom látni a második cél szolgáltatában. Ezért a bevezetésben érintett okok, mindkét tételnek közös előzményei. E tételekből pedig:

I. a továbbképzés szolgáltatában *álló tanulmányutak s tanfolyamok kérdése* a következőképpen tisztázódik.

Azok a kurzusok, melyek tudományos ismereteket tárgyalnak, amelyek tehát a szaktudás mélyítésére szolgálnak, itthon tartandók. Itthon azért, mert ilyen irányzatukat, miképp a múltak is bizonyítják, bármilyen színvonalut lehetséges szervezni. E belföldi tanfolyamok pusztán a tanítóképző-tanárok szükségleteit szolgálván, a szükségletekhez jobban alkalmazkodhatnak, előnyeiben sokan részesülhetnek. S itthon tartandók végül s legfőképpen azért, mivel e kurzusok igen jól felhasználhatók a módszeres szaktanácskozásokra is. E tanácskozások, melyeket indítványomra a *Tanítóképző-intézeti Tanárok Országos Egyesülete* a temesvári közgyűlésen már életbe is léptetett, hivatva volnának arra, hogy — a tudományos ismeretek mélyítésére vonatkozó előadásokkal parallel — az ugyanazon tárgyakat tanító, kurzusokra behívott szaktanárok a módszeres kérdéseket, előre megállapított program szerint, tisztázzák, fejlesszék.

A külföldi tanulmányutak tehát annyiban, amennyiben a tudományos ismeretek mélyítésére szolgálnának, elejtendőek. Elejtendőek azért, mert ezekre a kurzusokra a belföldi tanfolyam szervezésének szükségességére felhozott összes okok ellentétei állanak s így ezek teljesen fölsőlegesek s a mi céljainkra minden tekintetben alkalmatlanok. A kiküldetések tehát pusztán a methodikai természetű tanulságok felé terelődnének. Ebből a célból

azok a tanárok, akik a kormány által kiszemeltetnek, az iskolai év folyamán tennék tanulmány tárgyává a megfelelő külföldi iskolák belső életét, abban is különösen a módszeres, az azon tárgyakra vonatkozó eljárást, melyekkel a kiküldött már különösebben foglalkozott. (Hogy e kiküldetések intézménye meghonosítandó volna a hazai intézetekben való kölcsönös hospitálásokra is, ez a kezdet kezdete, az első lépés, amely magától értetődik.) A következő év hazai kurzusán az illetők aztán beszámolnának tapasztalataik eredményeiről, vita, megbeszélés tárgyává bocsátván a gyűjtött tapasztalatokat. Ilyen módszeres megfigyelések céljából való kiküldetésben részesülhetne évenként három-négy tanár, egy-egy hónapi időre szóló támogatással.

II. A módszeres élet fejlesztésére, tökéletesítésére szolgálna az a másik organum is, melynek szervezését az Egyesület, a *Magyar Tanítóképzővel* kapcsolatban, a miniszteriumtól kérelmezte s amelynek megvalósítása immár kilátásba is helyeztetett.

Amily mértékben feladata a tanítóképzőnek a módszer fejlesztése, épp olyan mértékben célja, rendeltetése a gyakorló iskoláknak is. A gyakorló iskolák tanítói ebből a célból épp úgy kiküldendők tanulmányi útra, vagy hazai s külföldi gyakorló iskolákban való hospitálásra, mint a tanítóképzők tanárai s épp úgy összehívandók módszeres tanácskozásokra, mint emezek. Hogy azonban az *a módszeres tanügyi élet állandóvá tétessék, hogy eredményei a közre is értékesek legyenek*, szükség van olyan folyóiratra, mely a tanítóképzőknek, de főképpen a gyakorló iskoláknak éppen a módszeres elvek munkája által különösebben szakszerűvé alakuló életét ébren tartaná, intenzívebbé tenné, fejlesztené. Ilyen folyóirat volna a *Magyar Tanítóképző* mellékletében megjelenő *Gyakorló Iskola*. Bizonyos, hogy ez a folyóirat főképpen az elemi

népoktatás érdekeit munkálná, de e cél által szerves kapcsolatába kerülne a tanítóképzésnek is.

E szervezendő folyóirat tartalmának megállapításánál a főszempontokat, ezek alapján, az elemi iskola adja, ám e főszempontokra helyezkedvén, szolgáljuk a tanítóképzést is. Így, ha azt mondjuk, hogy az új folyóirat ölelje fel mindazt, amit a jó tanítónak, a mintatanítónak tudnia kell, egyetemlegesen mondjuk azt is, amit annak a tanárnak tulajdonítunk, aki tanítói eljárásának cselekedetein keresztül mindig a népiskolát látja.

Az ilyen tanítónak pedig teljesen tisztában kell lennie a szükséges szakismereteken kívül, a pedagógiai tudományoknak elméleti és gyakorlati részeivel, ismernie kell az egyre bővülő, megújuló s idevonatkozó irodalmat s a külföldi mozgalmakat. Hogy ezeken az elveken épült fel lényegében maga a tanítóképző tanterve is, az kétségtelen s így a *Gyakorló Iskola* a tanítóképzés alapján áll s valamint összeforr azzal a gyakorlatban, eggyé igyekszik lenni elméletben, irodalomban is.

E szempontok alapján a *Gyakorló Iskola* tervezete a következő volna. A folyóiratnak egyik része elméleti, a másik gyakorlati.

a) *Az elméleti rész tartalmát tennék:*

1. gyermektanulmányi,
2. fiziologiai,
3. lélektani,
4. neveléstani,
5. módszertani, gyakorlati irányú cikkek.

b) *A gyakorlati rész tartalma:*

1. tanítási tervezetek,
2. minták az előkészítésre,
3. minták a bírálatokra,
4. minták a tanmenet készítésre,
5. minták egy-egy módszertani elv bemutatására, stb.

c) *Hazai és külföldi törekvések, mozgalmak a tanügy terén.*

d) *Új tankönyvek és tanszerek repertoriuma.*

A folyóirat megjelennék havonként egyszer, két ívnyi terjedelemben, külön, bekötésre alkalmas kiállításban.

III. A *Gyakorló Iskola* tervezetének a választmány által való összeállítása tárgyában leérkezett miniszteri rendelet azt is kérdezi végezetül, hogy vajjon az Egyesület «kivánatosnak tartja-e olyan Útmutató megírását, amely a gyakorló iskola munkásságának körében a gyakorló iskolai tanítóknak teljes tájékoztatást adna». A kérdést könnyű eldönteni, ha annak tartalmát elemezzük. A gyakorló iskola tanítójának, gyakorló iskolai munkássága körében, mi biztosít teljes tájékozódást? Először a tárgyi ismeret, aztán a szakbeli, vagyis a pedagógiai készség, a tanítói készség. E két pont kielégítést nyer a *Gyakorló Iskola* tervezetében. A lényeg itt ugyanis teljesen előtérben áll, sőt mi több, az új folyóirat éppen arra igyekszik, hogy a lényegre azzá tegye, ami, t. i. a tanítóképző szakszerűségének alapjává. Most már csak arra kell felelnünk, hogy a *gyakorló iskola különleges szerepéből következő* s rendszerint a külsőségekre vonatkozó tennivalók összefoglalása elegendő ok-e az Útmutató megszerkesztésére. Egyáltalában nem. E tennivalók között csak nagyon kevés van olyan, mely a lényegre érinti s legtöbbje a helyi körülmények sokszor kényszerítő korlátozásai által már teljesen kialakult. Így az Útmutató utasításai vagy nem érdemlegesek, vagy pedig fölöslegesek, éppen ezért, én a magam részéről, az Útmutató megírását egyáltalában nem tartom szükségesnek.

(Budapesten.)

Farkas Sándor.

Egyesületi munkálkodásunk gyarapításáért.

Nem szabad a tanítóképzés terén, a választmányi avagy közgyűlési programmon oly vitatételnek lennie, amely iránt minden tagtársnak érdeklődnie ne kellene. S az érdeklődés ellen a mi egyesületünk munkássága terén általában nem is volt, nem is lehetett panasz. Azonban az érdeklődésnek némely szempontból néha majdnem fizikai törvényei is érvényesülnek. Ugyanis előfordul, hogy hol a szakbeli távolság, hol az egyesületi középpontból való messzeség, néha a tanári szolgálatévek stb. méreteinek négyzetes arányában csökkenni látszik az érdeklődés nyilvánulásának foka. Csökkenhet az érdeklődés a formált kívánalmak, vágyak teljesülésének arányai szerint is s talán némely korszakokban ez az, ami egy egyesületben, a *státuserdekek* sorsa címén, leginkább határos az egyesületi munkásság energiája terén.

Státuserdekek ügyében dolgoztunk az egyesületi évben mi is körülbelül három hónapon keresztül. Mondhatja valaki, hogy külső látszatban kevés energiával, mondhatjuk mi magunkban, hogy „*suaviter in modo; fortiter in re.*” Mert aki legutóbbi miniszteri tisztelgésünk alkalmából kipattant eredményeinket ismeri, láthatja, hogy a *gyak. isk. kollegák fizetésügye, a megbízott tanárság megszüntetése, a felekezeti tanítóképzők segítése személyi, felszerelési és építési feladataikban egyaránt* nem csekély haladást jelentenek státusügyeinkben. S ha a csendes működés közepette általában a középfokú iskolákat fenyegető 35 szolgálati év és heti 20 óra is elhárult rólunk, megállapítható, hogy az egyesületi félévünk státusügyeink előbbvitelében a sikeresebbek közé tartozik.

S mi kénytelenek vagyunk ez eredményeket a tisztikar, a választmány csendes munkálkodásának számlájára írni.

A státuserdekek megvalósításának némely sikerét azért bocsáttam előre, hogy egyelőre megszünteknek láthassuk azokat a sokakat nyugtalanító státussérelmeket, amelyek az egyesület pedagógiai, didaktikai munkájától némelyeket visszatarthatnának, vagy kedvszegést idézhetnének elő. Hisz az igaz, hogy státussérelmeknek mindig kell lennie, mert leginkább ez tünteti fel az összeállítás szükségességét, de az is bizonyos, hogy legcélszerűbb ezeken más, általános ügyeinkkel párvonalosan munkálkodnunk. Vannak időszakok, mikor emez, s vannak időszakok, mikor amaz nyomúl előtérbe. Az elmúlt három hónap után most a magyar tanítóképzés tökéletesítésére vonatkozóak vannak soron, hogy előtérbe kerüljenek.

Erre a munkára kérem és hívom fel minden tagtársam érdeklődését, munkakedvét. Kérem az idősebbek értékes tapasztalatait, kérem a fiatalabbak energiáját; kérem a szakértők szakszerű közreműködését, kérem a szélsőségektől óvó kiegyenlítő erőket; kérem a filozófiailag alaposan szemlélőket; kérem az agilis munkában résztvevésre provokálókat. Mi sok erő van bennük az egyesületben! Vessük latba mind, vagy azt, amit vethetünk! S van egy pár szavam a fiatalokhoz, kik egyesületi tárgyalásainktól néha azért is húzódnak, mert talán nincs formális választmányi tagságuk.

A választmányi ülésen, mert ezek a munka terei, mindenkit szívesen, sőt a legnagyobb örömmel látunk. Érvényesülhet mindenki, akinek okos szava van. Az pedig csak akad.

Minden hó első szombatján délután 5 órakor választmányi ülés van s a program előre tudható. Üdülés ilyenkor a kollegák közt lenni. Az elnökség ezentúl arról is gondoskodik, hogy a szakbeli kérdések tételeit azon szakokkal előre közölje, mint azt más tételekkel eddig is szokta tenni, továbbá, az igazgatók fel fognak kéretni arra, hogy a választmányi ülés tárgysorozatát, melyet külön kapni fognak, közértesülés céljából közre tegyék. Mind ezt munkára provokálónak találja. Így lesznek a választmányi ülései is időnként szaktanári értekezletek.

Egy pár éven keresztül gyönyörűség volt egyesületi munkásságunkra nézni, még kivülállónak is. Most egy kis szünet volt. S hál' Istennek, az sem múlt el haszon nélkül!

Folytassuk a szántás-vetést. Fiatalok, fogjátok meg az eke szarvát. Ami termés lesz, nektek lesz legnagyobb hasznotok belőle. Mi idősebbek, adjuk a tapasztalatot — megfontolt tudással vegyítve; ti adjátok a modern irányzat iránt való esetleg nagyobb fogékony-ságot. Akármit adunk, a legjobbat adjuk majd, amit adhatunk. De jőjjetek mind, áldozgassunk a közös oltáron!

(Budapest.)

Dr. Baló Fózsef
elnök.

A tanítóképzők az archaeologia szolgálatában.

Az utóbbi időkben a legtöbb pedagógiai lapban gyors egymásutánban jelentek meg oly irányú közlemények, amelyek a tanítók érdeklődését akarják felkölteni a régészeti tudomány, az archaeologia iránt s amelyek sűrűn hangoztatják azt, hogy most, midőn a tanítóképzés réformja küszöbön van, vigyük be az archaeologia tanítását is a tanítóképző-intézetek falai közé.

Már akkoriban, midőn ezeket a cikkeket olvastam, felmerült bennem az a gondolat, hogy hozzászóljak e tárgyhoz, mely nekem is kedvenc foglalkozásom, de még korainak tartottam. Most azonban, mikor a vallás- és közoktatásügyi miniszter a tanítóképző-intézeti tanárok számára szociológiai kurzusokat tartat, mikor a Muzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsának egyik ülésén az az indítvány hangzott el, hogy a rendezendő népkönyvtári tanfolyamokra meghívasson minden tanítónő- és tanítóképző-intézet egy-egy tanára is; most, midőn mind jobban és jobban erőre kap az az áramlat, hogy a tanítót ne csak az iskolának, hanem az életnek is neveljük, most elengedhetetlen kötelességemnek vélem elmondani mindazt, amit e tárgyban üdvösnek tartok.

Hazánkban egyre rohamosabban alakulnak a muzeumok, szerveztek a könyvtárak, építődnek a kulturpaloták és létesítetnek a népkönyvtárak. Ha ez ily lépésekben halad továbbra is, pár évtized múlva minden nagyobb községnek lesz oly épülete (vagy legalább is helyisége), ahol a művészet régi és modern tárgyait összegyűjtik s minden kis községnek lesz egy kis népkönyvtára. Nem a nagyvárosok érdekelnek e tekintetben engem, hanem azok a piciny falvak, ahol a tanító a szellemi atyja az egész községnek. Mikor a kulturális intézkedések ily gyors mérvűek, a falu leendő vezérének is sietve el kell sajátítani mindazon ismeretet, amely szükséges arra, hogy lépést tarthasson a művelt világ haladásával.

Mostanában történnek a nagyobb szabású intézkedések, tehát nagyon is jogosult az a felfogás, hogy éppen most volna itt az ideje annak is, hogy a már kint levő, működő tanítókat és a tanítóképző-intézetek hallgatóit bevezessük a régészeti tudományba, az archaeológiába. Hiszen kinek van erre nagyobb szüksége, mint éppen tanítóinknak, akik folytonosan érintkeznek a néppel; kik művelhetnék e tudományt legintenzívebben, ha nem ők, kik a legalaposabban kikutathatják falujuk környékét, akiknek legtöbb módjuk és alkalmuk van az anyag megmentésére.

A tanítónövendékeknek az archaeológiába való bevezetése alatt nem teljesen részletes oktatást, mint inkább felvilágosítást és tájékoztatást értek. Felvilágosítani a növendékeket, hogy tudja: mi az a régiség, mi az a műemlék, miért műemlék; melyik korban s vajjon miféle emberek készítették azt; hogy kell kikutatni, felismerni, leírni, megőrizni s megóvni. Nem szakszerű, alapos képzettséget várnék azután a kikerült tanítótól, hanem csak annyit, hogy falujában, ahol ő az ő népének a mestere: gyűjtse össze az ott lappangó régiségeket, mentse meg az ismert és ismeretlen műemlékeket, mondja el a népnek az egyes történelmi emlék históriáját, beszélgessen keletkezési okairól, szedje össze a határban található összes őskori edénytöredékeket, kőszerszökeket, bronz- és vastárgyakat, pénzeket, érmeket stb. Csak azt ne tegye, hogy ha hozzá például egy bronztárgyat visznek, hát a sarokba hajtsa ócska, használhatatlan vas gyanánt.

Feltétlenül igazuk van tehát azoknak, akik a gyűjtés munkájára óhajtják serkenteni a tanítót, csak egy dologra nem gondolnak: hogy gyűjtsön az a tanító, mikor nem tudja, hogy mit és hogyan gyűjtsön?! Én az ő nemes szándékukhoz egy másikat is teszek: tanítsuk meg a tanítónövendékeket arra, hogy mit és hogyan gyűjtsenek. Ezzel kapcsolatban nyújtsunk nekik világos képet arról a korról, azokról az emberekről, amikor azok a tárgyak készültek és akik azokat készítették. Nevezetesen vezessük be őket a történelem előtti ember korába és onnét fokozatosan hozzuk fel őket a mai ember korának műveltségéhez.

Szerintem ezen anyagból a történelem előtti kor viszonyainak és műveltségének a tanítása lenne a legfontosabb, mert hiszen ezen időszak emlékeivel találkozik legtöbbször a falusi tanító, ezek után kutathat a legkönnyebben s ez adná meg további tanulásához, önképzéséhez az alapot és a kedvet.

Én az oktatás céljául a következőket tartom kitűzendőknek: először tárgyalnók az ember eredetét, felemlítenők a nevezetesebb kutatókat, azután átmennénk az egyes korokra, mindenütt jellemeznénk az akkori embert, szokásait, életmódját, harci és házi eszközeit stb. Az egyes korok végén pedig felemlítenők s kezökbe adnók a legjobb forrásmunkákat, hogy tudjon a növendék és a tanító hol utána nézni az egyes dolgoknak; felemlítenénk a hazai lelőhelyeket; általában mindig szem előtt tartanánk a hazai vonatkozású tárgyak kiemelését.

Az anyagot magát pedig a következőkben foglaltam össze:

I. *A terciär embere.* Darwin elmélete. Mortillet G. és Gandry teoriája. Az antropoid-majmok. Az *eolith* kőkor. Bourgeois abbé leletei Thenaiban. A miskolci lelet. Forrásmunkák.

II. *A quaternär (diluvium) embere.* Dubois I. *Anthropopithecus erectusa.* A neanderthalli, spyi, cromagnoni, vézerei, krapinai stb. koponyák. Boucher de Perthes leletei. *Palaeolith* kőkor (a jégkorok, chelli- és mammothkor, a moustieri kor, a rénszarvaskor). Az egyes korok eszközei (mandolakő, babérlevél- és fűzfalevéalakú eszközök, csonteszközök), rajzok. A kor emberének életmódja. Forrásmunkák felemlítése.

III. *Az aluvium embere.* *Neolith* (csiszolt) kőkor, az edénykészítés, csonteszközök, agyagnehezékek, hálósúlyok, orsógombok, kifűrt kőeszközök, ékszerek, a díszítésmódok, a kagylóhéjhalmok, a cölöpépítmények, a földvárak, crannogök, menhírek, cromlechek, dolmenek, földalatti lakások, életmód, ruházkodás, temetkezés. Nevezetesebb hazai és külföldi lelőhelyek. Forrásmunkák fölemlítése.

IV. *A réskor embere.* Skandinávia rézkora. Magyarország rézeszközei. Az eszközöknek a kőkoriakhoz való hasonlóságáról. Lelőhelyek és forrásmunkák.

V. *A bronzkor embere.* Életmód, lakás, ruházkodás, temetkezés. A bronzeszközök, leletek, a kor ipara, fegyverek, edények, házi és gazdasági eszközök, ékszerek, aranytárgyak, agyagedények. Az edények s a bronztárgyak díszítésmódja. A kor felosztása. Lelőhelyek. Forrásmunkák.

VI. *A vaskor embere.* a) *A hallstatti kor.* Felosztása, életmód, eszközök, edények, temetkezés. A tárgyak jellemző díszítése, lelőhelyek.

b) *La-Tenekor.* Felosztása, sarkantyúk, fibulák, lószerszámok, érmek, edények, üveggyöngyök és más üvegtárgyak. Az edénykészítő korong feltalálása, ékszerek, a tárgyak kormeghatározó jellege. A kelták, sírmellékletek. Lelőhelyek és forrásmunkák.

A történelem előtti kor ezzel le is záródnék, s jönne az az idő, amelyről már írott emlékeket mutat fel a történelem, ez az anyag tehát már a történelem tanításának anyagába vág. A történelem tanára szükségképpen sehol sem hagyja el az egyes letűnt időszakok embere műveltségének a méltatását, megemlékezik mindenütt az életmódról, iparról és művészetről. Szóval csak a tulajdonképpeni praehistorikus kor ismeretét kellene e külön tanításokon a tanítónövendékek elé tárni.

És most áttérek arra, amit talán legelőször kellett volna emlí-

tenem, azaz, hogy ez az archaeologiai oktatás tulajdonképen nem is lenne új tantárgy beállítása, hanem csak a különböző tantárgyak azon helyeinek, ahol archaeologiai dologról szó van, az össze-foglalása.

Hiszen nézzük csak! Darwinról hall a növendék az állattan-nál, ugyanott az anthropoid-majmokról; az eolith, palaeolith és neolith kőkorról, valamint a réz-, bronz- és vaskorról a történelem és a geológiánál; a neanderthalli, spyi stb. koponyákat feltétlenül fel kell említeni már most is az emberi koponya tárgyalásánál; a jégkorokról hall a gletscherek tanulásánál; az edénykészítésről az ásványtanban és a kézügyesítő gyakorlatoknál; a kagylóhéjhalmozok, cölöpépítmények, földvárak, dolmenek stb. felemlítetnek a történelem és földrajznál. És még sokat sok más helyen, ki tudná azt itt mind felsorolni, úgy, hogy újat vajmi keveset kellene eddigi ismeretéhez fűzni, csakis szétszórt s hézagos tudását kellene összeszedni, bőví-teni s pár dologban felvilágosítani. Csak pár óra e munkának egy esztendőben s ha az érdeklődést már egyszer megindítottuk, minden fáradság nélkül, szinte önmagától sajátítana el a leendő tanító min-dent, mert hiszen a lelkét, a szivét gyönyörködtetné az ősök mun-kálkodásának kikutatása s azok emlékeinek összegyűjtése.

A tanítóképző-intézeti növendékek ez irányú képzésének a ter-vét én a következőkben gondolnám a legkönnyebben, a legcélra-vezetőbben és a legélvezhetőbben keresztül vinni.

Az első és második évet hallgató növendékeket külön archaeolo-giai képzésben nem részesítenénk, részint azért mert jobb, ha előbb alapismeretet gyűjt a különböző tárgyak archaeologiai vonatkozású tételeiből, részint azért, mert még gyerekes gondolkodásuak ahhoz. Természetesen ezen alapismeretgyűjtés céljából kötelességük lenne a szaktanároknak, hogy ezentúl tantárgyuk minden archaeologiai vonatkozású tételét kellően kidomborítsák. Midőn a növendék a harmadik osztályba lép, itt kezdődik meg a tulajdonképeni archaeolo-giai képzés. Az említett anyagot egynehány órában a harmadik s rész-ben a negyedik évben dolgozná fel velők a tanár s minden óra egyik felét az új anyag közlésére, a másik felét pedig demonstrációra és begyakorlásra használná. A negyedik évfolyamon az eddigi archaeo-logiai tudás alapos megrágása, tanulmányok készítése, gyakorlati dol-gok (határozás, kirándulás, leírás) és olvasgatás foglalkoztatnák őket. Így aztán bizonyos világos képpel és eléggé rendezett tudással lépne az életbe a növendék s feltétlenül hiszem, hogy legalább is 50⁰/₀-ában megmaradna az archaeologia iránt való érdeklődés és tovább képezné

önmagát. Sokan a vetített képekkel összekötött felolvasásokat tartják célhozvezetőnek, azonban én ezt bent az iskolában nem helyeslem. Ellenben, hogy tanítói gyűléseken, szünidei tanfolyamokon ez nagyon is életre való mód az archaeologiai ismeretek terjesztésére, azt fel-tétlenül aláírom.

Én magam, mint nemrégiben a máramarosszigeti tanítóképző-intézet chemia-természetrájs tanára, tárgyaim keretén belül minden alkalommal, ahol az idő s a tétel megengedte, ki-kitértem az említett archaeologiai anyag egy-egy részének az elbeszélésére s mondhatom, nem eredménytelenül. Igaz, hogy ez nem rendszeres tanítás, mindazon-által hamar észrevettem, hogy növendékeimet nagyon is érdeklik e dolgok s ha néha-néha egy-egy próbakérdést intéztem hozzájuk az elmagyarázott, de nem követelhető anyagból, mindig sokkal pontosabban és részletesebben tudtak ahhoz hozzászólni, mint bizony néha a feladott leckéhez.

Szóval fogékonyság van az ifjuságban az archaeologia iránt is, csak foglalkozni kellene velük, a kint levő tanítóknak pedig, erősen hiszem, hogy valódi élvezettel járna egy oly szünidei tanfolyam, amely az archaeológiával foglalkoztatná lelköket.

(Székelykereszúr.)

Mihalik Fózsef.

Tanítóképzésünk továbbfejlesztésének útjai.

(Folytatás.)

10. A *túlterhelés* különösen azáltal csökkentetnék, hogy a mai magas, heti 36 óraszám alászállíttatnék és ezáltal az anyag feldolgozására, begyakorlására és alkalmazására, valamint az önművelésre és olvasásra több idő jutna.

11. A *rajz- és kézimunkaoktatás* szorosabb kapcsolatba jutnának egymással. Ezzel e tárgyak tanítását művészi izlés és gyakorlati alkalmazás szempontjából értékesebbé tennők.

12. A *német nyelv* helyét a modern magyar nemzeti tanítóképzés keretében nem tudjuk megtalálni, pozitív céljait nem tudjuk kitűzni. Ebből kifolyólag egész rendszerünkben ki kellene hagynunk. Figyelembe véve mégis azon magasabb politikai szempontokat, amik miatt az illetékes tényezők a múltban nem ejtették el és a jövőben sem fogják elejteni e tárgyat, rendszerünkben azzal hagytuk benne, hogy helyette a jelölt valamelyik más hazai nemzetiségi nyelvet választhassa.

Ezek a szempontok a közölt általános óratervvvel együtt bevilágíthatnak az öt évfolyamos tanítóképző-intézetek kontemplált tantervébe. A részletekbe való mélyebb behatolás egy ily felszólalásnak nem lehet feladata. Az elmondottakhoz csupán azt teszem hozzá, hogy az új tanterv alapjául a mai tantervet el lehet fogadnunk és az egészet a tanítónőképzők céljaihoz képest megfelelőleg át kell majd alakítanunk. Hogy ha tudjuk azt, hogy a revízióhoz az anyag nemcsak össze van hordva, hanem jórészt fel is van dolgozva: *akkor az öt évfolyamos tanítóképzők tantervének rövid idő alatt való elkészítését nemcsak szükségesnek, hanem lehetségesnek is fogjuk találni.*

*

Az állami tanítóképző-intézetek felügyeletét az 1868. évi 38. törvény-cikk a tanfelügyelő elnöklete alatt álló igazgatótanácsra bízta. Az 1876. évi 28. t.-cikk az imént említett törvénynek az igazgatótanácsi intézményre vonatkozó részét érintetlenül hagyja és mellette a kir. tanfelügyelőket a tanítóképző-intézetekkel szemben hatósági jogkörrel ruházta fel. Innét kezdve tehát az állami tanítóképzőknek kettős közbeeső hatóságuk van: az igazgatótanács és a tanfelügyelő. De mivel az igazgatótanácsnak a tanfelügyelő az elnöke, *ez az intézmény már kezdettől fogva ötödik kerék lett a felügyelet szekerében.* A kir. tanfelügyelők, mint elnökök, rendszerint a nekik tetsző ügyeket engedték az igazgatótanács elé jutni, a többit maguknak, mint hatóságnak tartották fenn. Az intézmény hova-tovább eszköz lett a kir. tanfelügyelő, vagy az igazgató kezében; minélfogva nemcsak tekintélyét, hanem lassan-lassan hatósági jogait is eljátszotta. Az időközönként kiadott rendtartások és miniszteri rendeletek ugyanis törvény ellenére, de az ügy javára minden fontosabb jogát a tanári testületek, igazgatók és tanfelügyelők között osztották szét, a javát pedig a miniszteriumnak tartották meg. Az intézmény ma is megvan, de kimúlófélben és jogfosztottan. Azaz, hogy csak részben van meg, mert két állami tanítónőképző-intézetnek ma már egyáltalában nincs igazgatótanácsa, egy harmadiknál pedig megszűnőfélben van. Így tehát *ma már a kir. tanfelügyelőség jöhet mint tanítóképzői hatóság figyelembe.*

A kir. tanfelügyelőségekről, mint tanítóképzői hatóságról a tanítóképező tanárság már igen régóta és igen sokszor gyakorolt éles kritikát; ennek eredményeként ismételten sürgetvén a külön *tanítóképzői szakfelügyelet behozatalát.* E kritika eredményeit a következőkben foglalhatjuk össze:

1. A megyei tanfelügyelet rendszerint csak egy intézetre terjeszkedvén ki, nem rendelkezik a tapasztalaton nyugvó összehasonlítás mértékével és így nem biztosíthatja a tanítóképzés *egységes és összhangzatos* fejlődését. Ebből kifolyólag a tanítói diplomák különböző értékűek.

2. A tanfelügyelői kvalifikáció nem lévén tanítóképzői tanári diplomához, avagy tanítóképzői tanári gyakorlathoz kötve, sőt a tanfelügyelői alkalmazás semmiféle tanítói képesítést, avagy gyakorlatot nem tételezvé fel: ez a felügyelet természetszerűleg nélkülözi a *szakszerűség* kritériumait és jellegét.

3. A megyei tanfelügyelet ezek mellett annyira túl van terhelve, hogy nemcsak intellektuális képessége, de fizikai *ideje* sincs a tanítóképzők gyors adminisztrálására, még kevésbé hathatós felügyeletére.

4. A tanítóképzői tanárságnak épp úgy lehetővé kell tenni a külön felügyelet szervezésével a magasabb fizetési fokokba való eljuthatást, mint az a középiskolai tanárságnak, vagy sokkal jobban a közigazgatási, birói, stb. szolgálatban levő állami tisztviselői karnak biztosítva van.

Ezen érvek oly súlyai estek az igazság serpenyőjébe, hogy hatásuk alatt a tanügyi kormány már 1894-ben hozzáfogott a külön felügyelet szervezéséhez. Nevezetesen az ezen évi 26.015. sz. a. kelt miniszteri rendelettel *Sebestyén Gyulát* külön utasítással a vidéki állami tanítóképzők *miniszteri biztosává* nevezte ki. Az Utasítás a biztost ellenőrző és véleményező jogokkal ruházta fel, de intézkedési jogokat számára nem biztosít. Majd 1905-ben a miniszterium messzebbmenő lépésre határozta el magát; a 14861. sz. miniszteri rendelettel az ország *összes tanítóképzőinek szakszerű ellenőrzését és felügyeletét mondotta ki*, a szakfelügyelői teendőkkel öt elismert tekintélyű állami képzői igazgatót bízván meg. Ezek a szakfelügyelők a számukra kiadandó Utasítás megjelenése után voltak hivatva működésüket megkezdeni. Ez az utasítás azonban máig sem jelent meg és előreláthatólag sohasem fog napvilágot látni. A tanítóképzés egységes irányítását és fejlesztését célzó ezen nagyfontosságú lépés csak papíron tétetett meg. Ezen rendelet után két évre a miniszter *Sebestyén Gyulát az állami tanítóképzők szakfelügyelőjévé nevezte ki*, rendeletileg szabályozván a felügyeletében követendő eljárást. Eddig tart ennek az ügynek a fejlődése és ez a mai állapota. Világos ezekből, hogy *fél uton vagyunk, amelyen megállapodnunk nem lehet és nem szabad.*

A szakfelügyelet mellett felhozott érvek ma is változatlanul

fennállanak, sőt amennyiben a tanítóképzés ügye jelentőségben hova-tovább nyert, ezen érvek döntő súlya ugyanazon arányban fokozódott. A szakfelügyelet *fejlesztésére* a Rendtartás kilátásba helyezett revíziójával *az alkalom is elérkezett*. A Rendtartás módosítására benyújtott tanártestületi vélemények meggyőzhetik a kultuszminiszterium vezetőit arról, hogy *a mai állapot az egész vonalon tarthatatlan*. Tarthatatlan helyzet az, hogy az állami tanítóképzők szakműködését a szakfelügyelet szakértelemmel, de végrehajtó hatalom nélkül, a megyei tanfelügyelet pedig (tisztelet a kivételeknek) szakképzés híján, de végrehajtó hatalommal ellenőrizzék. De még ennél is tarthatatlanabb az, hogy a felekezeti tanítóképzők állami felügyelet és ellenőrzés híján végezzenek oly fontos állami funkciót, aminő a tanítóképzés és képesítés. *A fejlesztés útjai és módjai is világosan állanak előtünk*.

A haldokló igazgatótanácsi intézmény teljes megszüntetésének mi sem áll útjában; a sarkaiból teljesen kiforgatott tanítóképzési törvény semmi esetre sem. A kiadandó új Rendtartásból tehát ezt a faktort teljesen ki kell hagyni és a kinevezett igazgatótanácsosoktól kineveztetésüket megfelelő formában vissza kell venni.

A kir. tanfelügyelőségeket, melyeknek „*túlhalmozottsága*“ *kétségen felül áll*, az 1876. évi 38. t.-cikk 3. §-a alapján a miniszter *teljesen mentse fel a tanítóképző-intézetek szakszerű vizsgálatától* és ezzel a vizsgálattal, helyesebben az összes tanító- és tanítónő-(óvónő) képzőintézetek szakszerű felügyeletével szakfelügyelőket bízjon meg, illetőleg ezekre legalább *négy szakfelügyelőt nevezzen ki*. Az ország tanítóképzőit *jellegre való különbség nélkül ossza be legalább négy kerületbe* (egybe-egybe 18—20 intézetet) és az így megállapított *tanítóképzői tankerület élére állítsa addig is a tanítóképzői szakfelügyelőt*, amíg a tanítóképzés ügye és ebben a tanítóképzői felügyelet kérdése ezen az alapon törvényesen szabályozható lesz. A tanítóképzői szakfelügyelők felügyeleti joga és hatásköre az állami tanítóképzőkre nézve intézkedési és végrehajtási joggal együtt kiterjeszkednék a tanítóképzők összes tanulmányi ügyeire és ezzel kapcsolatos kérdésekre; a kir. tanfelügyelők pedig addig is, amíg a hozandó törvény ez alól véglegesen felmenti őket, a tanítóképzők adminisztrációját intéznék. Hogy pedig a hatáskörök közötti esetleges összeütközés elkerültessék, a kiadandó Rendtartásban *úgy a szakfelügyelők, mint a kir. tanfelügyelők teendőit szabatosan meg kell állapítani*. A tanítóképzés felügyeletének egységes alapon való illetén rendezése, amíg egyrészt a már kipró-

bált úton haladott és bevált módszer szerint történnék, addig a törvény intencióival nem lenne ellentétben és igazi érdekeket sem sérteni. A kir. tanfelügyelői kar érdekeit sem. Felmentené őket tulajdonképeni hivatásuk körén kívül álló olyan súlyos munkakör betöltésétől, amely őket közelebbi hivatásukban koloncként csak akadályozta. Ezt a munkamegosztást tehát nemcsak a tanítóképzés felügyeletének országosan fontos szempontjai, hanem a népiskolai tanfelügyelet túlhalmazottsága megszüntetésének érdekei is kívánják.

Nem ismerjük a közeli múltban megtartott tanfelügyelői értekezlet abbéli határozatának indító okait, amellyel a minisztertől a *szakfelügyelet megszüntetését* kívánják; a napilapokban leadott közlemények ezeket elhallgatták. De minden elfogulatlan szakember előtt világos és kézzelfogható, hogy ez a határozat (ha valóban meghozatott) nemcsak tarthatatlan, hanem határozottan visszás. Mert hiszen arról van itt szó, hogy bizonyos kulturintézmények az eddigi felügyelő hatóság köréből hathatósabb és szakszerűbb ellenőrzés céljából kivonassanak, hogy ezáltal a felügyelő hatóság közelebbi és köztudomás szerint nem hathatósan végzett feladatai sikeresebb megoldására időt és erőt nyerjen. Mit gondoljon az intenzív felügyelet érdekében intézkedő és azt szemmel tartó miniszter egy olyan lépésről, amely a felügyelet intenzitását és szakszerűséget kívánja akadályozni. Ha ilyen, a patriarchális állapotok fenntartását kérő határozattal az ellenőrzött tanítók és tanárok mennének a miniszterhez, azt értenők; de hogy ezzel a határozattal éppen a felügyeletre hivatott kar állítson a miniszter elé, az igazán szakszerűtlenség.

*

Fejtegetéseim fonalát megszakítom, bár a Tantervvel és Rendtartással összefüggő kérdések egész sora volna még tisztázandó. A tanítóképzési munka alapjait a tanterv rakja le, irányait és méreteit ez szabja meg, tartalmát ez állapítja meg. Tanügyi kormányunkon áll, hogy az új tanterv alapjai szilárdak, méretei tágak és tartalma értékes legyen; hogy az új tanterv a néptanítói hivatás nemzetépítő fontosságának szemmeltartásával készüljön. A tanterv által megadott keretbe életet, a tartalomba éltető lelket a hivatása magaslatán álló és azért lelkesülő tanári kar önt. A tanári kart hivatása teljesítésében az okos és jól szervezett felügyelet irányítja és támogatja, a munka összhangját és a siker állandóságát az biztosítja. Újra van alkalom arra, hogy ezt a felügyeletet a miniszterium okosan, egyetemesen és az ügy fontosságához mérten szer-

vezze meg. Kétségtelen, hogy az említett tényezők között a tanár a legfontosabb, de ki merné tagadni a jó tanterv, vagy az intenzív és szakszerű felügyelet jelentőségét? Mivel jelentőségüket nagyra tartom, ezért foglalkoztam velük közismert voltuk és nyilvánvaló ismétlések dacára behatóbban.

Hogyha pedig a Tantervnek és Rendtartásnak küszöbön levő revíziója meggyőződésünket és javaslatainkat nem honorálná, ez ne kedvetlenítsen el bennünket. Ez nem meggyőződésünk és törekvéseink helytelenségét, hanem vagy azt jelenti, hogy a tanítóképzés tovafejlesztésének és a szakfelügyelet megoldásának ideje az illetékes tényezők felfogása szerint ma még nem érkezett el, vagy törvényes alap híján ez ügyek rendezéséhez nem tudnak hozzányulni. *Rajtunk áll, hogy est az időt mielőbb megérleljük!* Azonban addig is el ne feledjük, hogy a tanítónevelés legfontosabb faktora a lelkes és buzgó tanár. Teljesítsük tehát hűen a tanítóképzés és általa a népnevelés iránti kötelességeinket!

(Csurgó.)

Mohar József.

A költészettan szociális vonatkozásai.

(Folytatás.)

A népeposz csak egy metrikai formát tüntet fel; semmi változatosság nincs versforma és tartalom közt, csak a szakaszok, szünetek közösek, semmi egyéb. A legkülönbözőbb tartalmat ugyanabban a versformában közlik az epikusok. A szakaszok, szünetek az energiafőlönsleg létrejövetelét szolgálják.

A későbbi fejlődésben, mikor verssorok és strófák már változatosabbak, akkor sincs tekintettel a költő a költeménynek sem tartalmára, sem hangulatára. A régiek melikus lírájában ugyanazokat a formákat alkalmazzák a legkülönbözőbb tárgyak és érzelmek kifejezésére.

Horatius az alkaeosi strófát, melyet Berzsenyi a páthosz, a fenséges tolmácsolására használ, bordalokban, szerelmi dalokban s a harmadik könyv római ódáiban egyaránt alkalmazza; a sapphói strófát, melyet fülünk, Sappho tragikus sorsára eszmélve, szenvedélyesen epedőnek, délszakinak érez, s szintúgy az asklepiadesi formákat panasz és öröm tolmácsolására, szerelmi és politikai verseiben egyformán értékesíti.

A középfelnémet költőknél a strófaszervezet, a versek ritmikus ellege független a tartalomtól. Ez utóbbi egyhangúságának

ellensúlyozására teremtik meg a különböző versformákat, melyek azonban mind ugyanazt tartalmazzák. Nálunk Balassi Bálint ugyanazokban a formákban ír istenes és virágénekeket. Goethe az egyszerű jambikus vagy trochaikus sorokat szerette s a négy soros strófákat, ezért a legkülönbözőbb költeményeket ilyen alakban írta. Egy költemény hangulata s tartalma sokkal is mozgékonyabb, semhogy egy formához kötött legyen. A mesterdalnokok *barjai* éppen azért annyira visszatetszők, mert célnak tekintik a külső formát. Mesterkélttségükkel nem energiafölsleget teremtettek, hanem energiát pazaroltak. Az olasz költészet formái (ritornel, triolett stb.) épp ez okból nem közismertek, akárhogy igyekezett a német romanticismus őket átplántálni. E formák is a tartalmat alárendelik a rímjátéknak. A nyolc soros stancáról azt hitte az elmélet, hogy egy hat soros kérdés és egy két sornyi feleletre tagolja már a forma a költeményt. Byron Manfrédja, Wieland Oberonja mennyi más tartalmat tudtak e formába önteni. Nincs okunk azt sem tagadni, hogy az a versforma, mely szabályszerűen tagozódik, inkább való gondolati mint érzelmi költészetre, hogy a szonett egy zárt láncú gondolatfolyamat kifejezésére való, a ghazel ábránsugallta tarka-barka képek halmozására: de e két utóbbi műfaj is azért maradt fenn, mert energiafölsleget teremt a speciális tartalom befogadásához. Hiszen a triolettnek is van egy poétikai meghatározása, hogy ilyen s olyan érzelmet fejez ki: miért nem népszerű hát? A kérdésben benne van a felelet.

Két ellenvetést lehet azonban tenni. Az egyik az, hogy a költői nyelv nem pusztán legkönnyebb, tehát legbiztosabb útja a tartalmi szép elérésének, az eddig mondottak ellenére sem, hanem maga a szép. Vagy nem szép a dallamos rím, zengő szó? Nem térek ki az ellenvetés elől. Ide iktatok a magyar költői nyelv szépségének példázására *Ábrányi Emil A magyar nyelv* c. költeményéből egy részletet:

Magasztos gyászunk bánatdúlta hangja
 Úgy zendül benne, mint egyház harangja,
 Mely messze hinti mély, komor szavát.
 Búg, mint a gyászdal, siri fáklya lobban,
 S mint súlyos léptek mély kriptacsarnokban
 Úgy döng minden szó a kedélyen át.

Nos, e strófában az érzéki elemek érzelmi hatást keltenek, érzelmi asszociációk fűződnek hozzájuk. A szó csengése érzelme-

ket kelt fel bennünk; ha nem keltene, nem volna szép, de mert kelt: az érzéki és érzelmi hatás itt vagy el nem választható vagy nem tévedünk, ha itt is ragaszkodunk alaptételünkhöz: hogy itt a dallamos nyelv eszközli azt az erőfölösleget, melynél fogva a szép hatás asszociációi bennünk feltámadnak.

De mint mondtam, még egy lehetséges ellenvetéssel kell szembeállnunk.

Azt mondtam, hogy az erőfölösleg nemcsak a széphatásban talál levezetést, csak minden széphatás alapfeltétele egy erőfölösleg.

Láttuk, hogy a ritmus a költészetten kívül egy másik hatalmas szociális téren, a munkában érvényesül, a tropusok és alakzatok a beszédben, egy másik hatalmas szociális téren érvényesülnek: hát a verses forma a költészetten kívül hogy található? A tudományban. Igaz, hogy csak a primitív társadalom tudományában. Ez foglalta az orvosi, jogi, bölcsészeti szabályokat versekbe. S a mai primitív ember: a gyermek ma is a szabályokat verses formában tanulja. Az Arany abc tanulását betiltani, mert nem gyönyörködtetést, hanem pedagógiai célt szolgál, mint Palágyi Lajos akarja, (Magyar Paedagogia 1908. évfolyam) épp olyan jogtalan volna, mint a napszámost eltiltani attól, hogy tropust használjon a beszédében vagy a kovácsnak megtiltani, hogy ne ritmusban verje a vasat.

Más kérdés az, hogy miért csak a primitív emberi társadalom tudománya volt verses formájú. De éppúgy kérdezhetjük, hogy miért a primitív ember beszéde van tele tropussal s miért a primitív mesterségek, melyek már évezredek előtt is léteztek, használják a ritmust. S hozzátehetjük, hogy ugyancsak a primitív népek virágzó műfajai a líra és epika, azok a műfajok tehát, melyek (ellentétben a regénnyel és drámával) sűrűn alkalmazzák a ritmust és versformákat. Olvasó közönségük a mai társadalomban egyre fogy. Ami nem jelenti azt, hogy valamikor teljesen kihalnak.

Amint a ritmust a kézimunkától átveszik a gépek, — úgy a tropusokat Schopenhauer bölcsészeti munkái s éppígy versformában fejezi ki legmélyebb gondolatait Rückert. (Weisheit der Brahmanen) a líra és epika is a népies primitív termékeken kívül a műköltészetben is mindenkor virágozni fog. Ime, megint parallel halad a szociológia és poétika.

4. Eljutottunk a költői műfajokig. Külön-külön egy fejezet. Elsőnek a lírát tárgyalom. Az úgynevezett alanyköltészet hatása az, hogy a benne kifejezésre jutó érzelmeket saját érzelmeinkül éljük át. A mi szerelmünkre gondolunk egy szerelmi költemény

olvasásakor. Ez azért lehetséges, mert a költő külvilági élménye csak a belvilágra való hatásában jelentkezik a lirában. Az alanyi költészet csak hangulatot kelt, nem ad jellemeket és cselekvényt, ezért vonatkoztathatjuk magunkra. Már ez a körülmény is fontos társadalmi hatással van: az együvé tartozás, a közös öröm és közös bánat képzeiteit erősíti meg bennünk. Van még egy figyelemre-méltó mozzanat.

A lírai költő képekkel hat, ezeket a külvilágból meríti, főleg a természetből! De értékük s jelentőségük nem a természet, a tájkép reprodukciójában van; a képek, a természet jelenségei csak jelképei belső állaptoknak. A nyelv szegény az érzelmek kifejezésében, ezért szorul rá a lírikus a külvilág jelenségeivel való összehasonlításra. Másrészt az erős érzelem maga expanszív; „amerre én járok, még a fák is sirnak“, mondja a magyar népdal. A mi érzelmeink külső kifejezéseinek módjára érzést viszünk be a holt természetbe is: ahol csak hasonló kifejező mozgást észlelünk a természetben a mi lelkünk mozdulataihoz. Az igazi lírikus számára az egész külvilág a lelki élet szimboluma; minden benyomása érzelmeit jelképezi. Az Alföld képei egy későbbi fokon azonban nem pusztán jelképei Petőfi érzélemlágyának, hanem belevonják az Alföld társadalmát is érzéseink körébe. A mezővárost éppígy Goethe költői képei hozták közelebb a németiség érzésvilágához.

Még egy harmadik momentumra is felhívhatom a figyelmet. Láttuk, hogy minden lírai költemény egy érzelmi élmény ábrázolása, egy hangulaté, egy belső állapoté, melyet egy külső jelenség idéz elő. De keltheti a költő gondolatvilágának egy jelensége is ekkor nem érzelmi líra támad, hanem gondolati. A szociológiai tanulság itt is nyilvánvaló. Mert csak nagy, jelentős ideák érintik mélyen a költő érzelmeit, ragadják el a költőt és közönségét. Gondoljunk Schillernek „Die Götter Griechenlands“ c. költeményére, mely egy letűnt boldog társadalomról szól a mostani sivár viszonyok közepette. Ide tartozik a vallásos líra és Luther, Faludin, Zrinyin kezdve egészen Goethe, Rückert pantheistikus költészetéig. Ide sorolható az epigramma, mely jórészt társadalmi irányokat és állapotokat ostoroz.

Végül még egy megjegyzést kell tennem. A poétikai tankönyvek nem szólnak a középkori Minnegesang különböző lírai műfajairól. Elhangzott, tehát csak az irodalomtörténet foglalkozhatik vele: a poétika a még viruló költői műfajok elmélete.

De miért szűnik meg, hal el egy műfaj? Ezt talán kutathatná

a poétika, amint vizsgálja másrészt, hogyan támadnak, gyarapodnak a műfajok. Ez üdvös szociológiai fejtegetésekre vezetne. A Minnege-sangról megállapíthatná, hogy áthatotta e dalokat a költő társadalmi állásának tudata, a nemesi társadalom illeme, hogy elhallgatja az imádott nő nevét, mert nem akarja hirbe hozni, hogy szól a kémekről, kiket a férj fogad stb. Mikor ezek a társadalmi viszonyok megszűntek, elnémult a Minnege-sang is. A naiv eposz tárgyalásánál hasonló jelenséggel fogunk találkozni.

5. Homér volt sokáig a minta s most is főszerepet visz a poétika epikai részében. Herder, Goethe, Schiller emelték még magasabbra, mint Lessing Laokoonjában. Az utóbbi esztetikai okokból magasztalta a homéri költemények szerzőjét, az előbbieket szociológiai okokból. Herder, Schiller, Goethe ezeket az énekeket az emberiség egy primitív korszakának alkotásaiul tekintették és Rousseau hatása alatt, a Naturzustand ideális értékében bizva, Homérnál találjuk a tiszta s igazi humanizmus természetes és művészi ábrázolását. Csodálják a homéri hősök akadálytalanul nyilatkozó ösztöneit s ezekben egy magasabb erkölcsiséget látnak, mint a modern társadalom életében.

Ez persze a történeti érzék hiányának tudható be. Hiszen ilyen események most is megtörténnek, hogy például a veszélyben forgó urát öreg hű szolgája rejti el. Schiller ebben a legmagasabbfokú erkölcsiségnek megnyilatkozását látta, mely osztálykülönbséget nem ismer. Az északi költők, Herder és Goethe az érzelmek nyilatkozásának naivitását a természet megnyilatkozásának tekintették, mely csak évezredekkel ezelőtt volt lehetséges, pedig Dél-Európában ez jellemzi a lakosságot mai nap is. A népeposz így a görög is, csakugyan egy történetileg lezárt jelenség, de akkor nem lehet belőle szabályokat levonni a későbbi epikus termékekre. Nem egy hamis következtetésnek ez a történeti érzék hiánya a forrása. Ilyen az a tétele Friedrich Schlegelnek, hogy az eposznak egy egész világképet kell adnia: isteneket, halottakat, tudóst és harcost, gazdagot és szegényt stb. Már a homéri eposzra sem áll ez a szociológiai tétel. Az Iliás cselekménye kizárólag a fejedelmek arisztokratikus köreiből s környezetében játszódik le. Már a katonaság sorsával nem törődik a költő, csak általános vonásokban jellemzi a sereg hangulatát. A Nibelungének csak az udvari fejedelmek s a nemesség társadalmát rajzolja.

(Folytatása következik.)

(Budapest.)

Harmos Sándor dr.

Elmélet.

A munka lélektana.

A rendes, tervszerű munka nemcsak az életnek a sója, mely azt a romlástól megóvjá, hanem földi boldogságunknak is egyik legjelentékenyebb tényezője. Ezért nem lesz felesleges, ha e kérdésről kissé hosszasan fogunk elmélkedni. Először vizsgáljuk, hogy mi a munka gyökere, aztán hogyan kell sikeresen dolgozni. A közönséges felfogásban a munka gondolatához a kellemetlenségnek, a kínos fájdalomnak az érzése tapad. Az emberi lélek ősi ösztönéből, szükségletéből fakad, hogy a zord való életnek soknemű szenvedéseit, kínos kényszerűségeit egy boldogabb, saját vágyaink, kívánásaink beteljesedését nyújtó szebb *eszményi életbe* való beleképzeléssel akarnánk enyhíteni, csillapítani. Ez az ösztön szülte az aranykorra, vagy az ősi paradicsomi állapotra vonatkozó mythikus regét, épúgy, mint a vallással kapcsolatban álló mennyországnak a képzelet által való megfestését. Mindnyájan ismerjük az első emberpárról szóló bibliai történetet, mely szerint Ádámot és Évát az Isten kiűzi a paradicsomból, mert nem teljesítették az ő parancsolatát. „Arcod verejtékével keressed kenyeredet” — mondja az Úr Ádámnak s az alacsonyabb, primitív művelődési korszak embere ezt Ádám büntetésül hajlandó tekinteni.

Nem nehéz azonban belátnunk, hogy a munka nem átok, nem büntetés az emberiségre nézve, hanem ellenkezőleg, áldás. Miért van azonban az, hogy így a munkának az emberi boldogsághoz való viszonya felől kétféleképpen lehet gondolkozni s az egyik felfogás szerint a munka lényeges tényezője annak, a másik szerint az emberiség akkor volna boldog, ha nem lenne erre a legtöbb esetben kínos, kellemetlen dologra utalva, kényszerítve? Vajjon jót kíván-e az az ember magának, aki a dologtalanságról, henyé életéről, mint a boldogság csúcspontjáról ábrándozik?!

A munkának épúgy, mint az éremnek, két oldala van. Ugyanis az emberben benne van épúgy a mozgásnak, a cselekvésnek, a munkának az ösztöne, mint ahogy az emberen is, mint az összes természeti lényeken uralkodik a tehetetlenségnek, a tétlenségnek a törvénye. Az ember sem mozdulna ki helyéből, mint a kő, ha nem volnának szenvedélyei, mondja *Larochefoucauld*, ha a hírnév, a dicsőségnek, vagy az érvényesülésnek a vágya elméjének és testé-

nek terhes megfeszítésére, azaz testi és szellemi munkára nem sarkalnák. Ki kell egészítenünk ezt a mondást azzal, hogy nemcsak ezek a szenvedélyek utalják az embert a cselekvésre, a munkára, hanem első sorban *az önfentartásnak az ösztöne, a létért való harc*, azután ami az emberi életet természetszerűleg kiegészíti, a faji ösztön is, azért ide is alkalmazhatjuk Schiller mondását, hogy a világot az éhség és a szerelem tartja fenn és ugyancsak az a két dolog mozgatja az embereket.

A munka eredete annyira világos, szükségességét oly sok körülmény igazolja, hogy bővebb bizonyításra ez alig szorul. Szervezetünknek leglényegesebb életeleme a táplálék felvétele, feldolgozása és a kiválasztás folyamata. Erőgyűjtés s az így felhalmozott erőnek az elfogyasztása és megint újabb pótlása. Bevétel és kiadás és újabb gyűjtés és megint felhasználás. Ezen körforgásban telik el életünk és ezt semmi hatalom meg nem változtathatja. Ez így van s az életbölcsetségnek leglényegesebb szabálya, hogy ehhez nekünk alkalmazkodnunk kell. Ezért nem illik nekünk életünket, sorsunkat vádolni, ez ellen rugdalózni legalább is hiábavalóság. Nem mondhatjuk Schopenhauerrel, hogy ennek a körforgásnak nincs semmi értelme s hogy mi Ixion kerekét forgatjuk, vagy a Danaidák hordójába töltjük a vizet.

Hogy a munka nem a keserűségnek, nem a boldogtalanságnak a forrása, azt már a görögök nagy bölcsésze, Aristoteles is felismerte. Ő kétféle örömet, élvezetet különböztet meg a maga Nikomachosi erkölcsstanában. Az egyik az az öröm, mely bennünk a természet megújódását kíséri, azaz mely természetes vágyainknak kielégülését kíséri, minők az evésben, ivásban stb. való örömnünk. Ez az öröm mindig testi természetünk bizonyos hiányára, szükségletére utal bennünket. De vannak olyan örömeink is, melyek egy már kielégített, testi szervezetben a képességek működéséből, gyakorlásából fakadnak. Ezek a mozgásnak, vagy a cselekvésnek az örömei. Ilyen magasabb örömet élvez például az a művész, ki műremeket alkot, az író, ki elmeművet csinál, az erkölcsileg cselekvő ember, ki embertársait boldogítja, maga az ipáros kézműves is, ki remekbe készít valamely hasznos ipari dolgot stb. Ezeket a munkásokat már nemcsak az önfentartási ösztön sarkalja, nemcsak a közönséges haszon, hanem egyúttal magának a munkának az öröme is, mely leginkább alkalmas siker esetén arra, hogy megnyissa lelkünkben az önérzetnek, a megelégedésnek és a boldogságnak a tisztavízű, mocsoktalan forrásait. Egyéb élvezeteinknek mindig van bizo-

nyos alja; a fullánk ezekben ritkán hiányzik: legtisztább, legnemesebb élvezeteink a munkához tapadnak. Ha van valami, ami szerencsés adomány a mi véges emberi természetünkben, akkor ez az; ha van valami a mi bennünk magasabb isteni eredetre vall, akkor ez az alkotásnak, a teremtésnek, az emberi munkában való örömeinek az érzése.

De hajh! az ember kezei között a legnemesebb, legértékesebb isteni adomány, a legtökéletesebb ajándék is elromlik! Amit talán áldásul kaptunk az égtől, hogy az örömeinknek, boldogságunknak forrása legyen, miért válik a legtöbb emberre nézve ez kinná, gyötrelmévé és gyűlöltté?!

Mert az a társadalom, mely az emberek boldog együttélését volna hivatva szolgálni — maga is emberi alkotás — így véges, tökéletlen. Azért, mert az ember sokszor a munkát is túlságba hajtja, vagy *kényszerűségből*, vagy pedig más szenvedélyeknél fogva. Ez utóbbiak közé tartozik például a meggazdagodásnak a szenvedélye, az anyagi javak sokszor olthatatlan szomjúsága, vagy pedig a nagyravágyás, a stréberség, mely különösen napjainkban nagyon el van terjedve. Az, amit ambíciónak, az érvényesülés vágyának nevezünk, egy értékes tulajdonság és nem egyéb, mint a mérsékelt nagyravágyás. Addig az ambíció jogosult, míg testi és lelki képességeinknek az ismeretén alapszik és míg ezeknek mértékével és a lehetőséggel arányban áll. Csak akkor válik ez a nagyravágyás stréberséggé s így veszedelmessé, ha az illető egyén többet kíván, mint amennyi őt az általa végzett munka értékénél és tehetségei mértékénél fogva megilleti.

Sajnos, a ma fennálló társadalomban sűrűn fordulnak elő olyan esetek is, mikor nemcsak egyes emberek, hanem egyes munkásosztályok sem kapják meg azokat a jótéteményeket, amelyek őket végzett munkájuk értékénél fogva megilletnék. Az úgynevezett szociális kérdésnek a lényege tulajdonképpen a munkának a jogosabb, az egészségtan és a humanitás törvényeinek megfelelőbb szabályozása. Azonban erre nézve is megnyugvásul szolgálhat mindenkire nézve az a haladás, amelyet korunk a régebbi korokhoz képest e tekintetben is felmutat.

A túlhajtott munka nyomában jár az a kellemetlenség, csapás, amelyek azt némely ember szemében ellenszenvessé teszik. Vagyis az emberi életben a mérsékelt munka, kell, hogy váltakozzék az üdülés és szórakozás, vagy pihenés állapotaival. A munka akkor hat károsan, ha túlságosan felemészti a rendelkezésünkre álló szellemi

energiát, vagyis ha kiadásunk szellemi erőben sokkal nagyobbá válik, mint amennyit aztán a táplálkozás, az üdülés, pihenés és az alvás alkalmával összegyűjtött, mintegy magunkba szedett, bevett szellemi erővel pótolni tudunk. Ha tehát akár a saját munkaerőnket, akár valamely társadalomnak rendelkezésre álló munkaerőjét megtartani és fokozni kívánjuk, első sorban az egészségtan követelményeinek megfelelő módon kell beosztani életünket, illetőleg matematikai pontossággal szabályozni a munkaidőnek a pihenés idejéhez való viszonyát. Természetes, hogy ennél a kérdésnél a nemzetgazdaságtan jön első sorban tekintetbe, vagyis a táplálkozási viszonyok egy-egy társadalomban. Aztán az is statisztikai adatokkal bizonyított tény, hogy mennél több egy-egy társadalomban a henyéldők, munkátlanok száma, az illető társadalom annál gyengébb s annál inkább ki van annak a veszedelemnek téve, hogy más munkásabb társadalmaktól elnyelések.

Hogy a munka és a szorgalom alapja úgy az egyén, mint a társadalom anyagi és szellemi jólétének, ezt a gondolatot a modern nemzetgazdaságtannak a megalapítója, Smith Ádám fejezte ki legelőször „Vizsgálódások a nemzeti gazdaság okai és természetéről“ című 1776-ban megjelent művében. Sarkalatos elve, hogy a gazdagság főforrása maga az emberi munka és hogy a vagyonosodás az illetőknek a kitarásától, takarékoságától, ügyességétől és tanultságától, valamint a nemdolgozók és a munkások közötti helyes aránytól függ.

Ne gondoljuk azt se, hogy a henyéldők, a munkátlanok valóban tudják élvezni az életet. Ezeknek életét két rém fenyegeti lépten-nyomon: az egyik az unalom, a másik a jóllakottság, a csömör, mely a mértéktelen érzéki élvezetekből származik. Az ilyen emberek élete tartalom nélkül való. Jól fejtegeti ezt egy svájci író, Hilty „Boldogság“ című munkájában. „A munkátlanok a legboldogtalanabbak ezen a világon. Sokan vannak különösen a magasabb társadalmi osztályhoz tartozók között, akiket a rossz nevelés, előítélet, mely a munkát általában lealáznak tartja és aztán a mindenható szokás, amely a munkát szinte lehetetlenné teszi, erre a boldogtalan állapotra kárhoztat születésüknél fogva végzetszerűleg és reménytelenül. Lelki pusztaságukat és unalmukat elhozzák magukkal ide is a mi hegyeink közé és üdülő helyeinkre, amelyekből hasztalanul várnak felfrissülést. Régebben elég volt nekik a nyár, hogy bizonyos testi erőfeszítések révén legalább egyidőre kiláboljanak betegségeikből, a tétlenségből; most már a telet is hozzátoldják a

nyárhoz és ma már legszebb völgyeink, amelyeket kórházzá tettek, nyitva állanak e nyugtalan tömeg számára, amely mindenütt keresi a nyugalmat, de sehol nem találja, mivel nem a *munkában* keresi. „Hat napig munkálkodjál és a hetediket szenteld meg.“ A bibliának ezzel a receptjével korunknak legtöbb idegbetegségét meg lehetne gyógyítani. Az élet nem arra való, hogy azt élvezzük, hanem, hogy azt mind magunkra, mind másokra nézve termékenyítőleg alakítsuk, ez pedig fáradságot és munkát kíván. Aki ezt be nem látja, az szellemileg nem egészséges.

(Folyt. köv.)

(Budapest.)

Dr. Székely György.

A testi nevelés erkölcsi értéke.

(Folytatás.)

Az élettani alapon álló, modern, észszerű testi nevelés érdekében a legutóbbi két évtizedben nemcsak Európában, de a tengereken túl is megindult mozgalom, hazánkban csak gyenge visszhangra akadt. Anglia volt az újabkori sport és testedző játék hazája és ime Amerika, a praktikus irányító eszmék bölcsője, nemcsak tanult az anyaországtól, hanem ma már fölül is múlja azt a testi nevelés terén. Németország most vezet, a többi germán nép vele karöltve dolgozik. Könyvtárrá halmozódott össze a sok jobbnál-jobb kiváló könyv és szaklap, melyben a gyakorlati germán szellem az észszerű testgyakorlásért mint nevelő, népjavító és nemzetedző eszközért lándzsát tör. Az iskolai játszóterek száma egyre növekszik a német földön, az iskolai játék népjátékká fejlődött ki ott. Az állam, a hatóságok, a társadalom a legnagyobb rokonszenvvel és anyagi áldozatokkal támogatja és viszi elébbre ott a testi nevelés ügyét.

A német szertornának szóló hadüzenet Franciaországból indult ki. Marey, a híres fiziológus kutatásai, Demeny, Tissie, de főleg Lagrange kiváló testnevelési művei alapvetői voltak az új, észszerű, mert élettani s így természetes iránynak, melyre a testgyakorlást ma minden kulturállamban terelték és így ezt a nevelés eszközévé tették. Itáliában Mosso, a turini egyetem híres élettantanára harcolt a legsikeresebben a jó ügyért; művei kihatottak Németországra is és ott nagy kavardást okoztak a tornászörökben.

A nagy rokonszenv, mellyel a szabadtéri játék s a sportgyakorlatok, vagyis a *természetes testgyakorlás* hazánkban kívül úgyszólván minden művelt népnél a tanügy emberei részéről is találko-

zik, abban leli okát, hogy ott az észszerű testgyakorlatok nemcsak testegészségtani, hanem lélektani értékét is felismerték és megértették.

Európa politikai alakulásai, a nagy ipar s a világkereskedelem terén folyó versengés, a viláгурalmi törekvésekkel kapcsolatos gyarmatügyi politika *egész embereket* követel a nemzetektől. Korunk sokkalta nehezebb létért való küzdelmében a tudás egymaga, munkabírási és lelki derékség nélkül nem lehet kielégítő. Bizonyos, hogy a mostani nyugtalan és mohó élet nyomása alatt s az erők kiméletlen versengésében az *erős, belsőleg megszilárdult egyediség* értéke nagyobb, mint a szellemileg iskolázott emberé, aki a valóval szemben tehetetlenül összeroskad.

Hazánkon kívül tapasztalták, tudják már, hogy a szabadtéri játék s a sportgyakorlatoknak van *nevelő* befolyásuk, hogy fokozzák a gyermek s az ifjú szellemi élénkségét, hogy az egyént az emberekkel való érintkezésben ügyesebbé, hozzáférhetőbbé teszik. Tudják már, hogy a társasjáték *szociális és politikai* erényeket ébreszt az egyénben, hogy annak önbizalmát, önértékét, kötelességtudását, akaraterejét, bátorságát felkelti, fejleszti és megszilárdítja. A szabadtéri játék kicsiben utánzata az életnek és mint ilyen, megérleli a gyermekben és ifjúban azon nemes tulajdonságok csíráját, melyek az életben akkor nyilvánulnak a legszebben, midőn az ember a legmagasabb erkölcsi értékű közösségekkel a haza-, az egyház- s a családdal szemben rója le kötelességét.

Minthogy a testedzőjáték társasjáték, nagyon alkalmas oly jellemtulajdonságok ébresztésére és fejlesztésére, melyek nélkül a mívelődés s a háború színterén helyt álló embert nem is képzelhetjük. Ezt legalaposabban Németországban fejtették ki s e fejtegetések reális voltát nemcsak ott, hanem másutt is, főleg Észak-amerikában ismerték el. S így természetesen felismerték azt is, hogy az a nagy átalakulás, melyen a társadalomnak a múlt század utolsó évtizedei óta át kell esnie, más emberanyagot követel. Amely nemzet a nagy világversenyben felszínen akar maradni, annak mindenekelőtt igyekeznie kell, hogy harcra edzett, erős akaratú nemzedéket biztosítson magának.

A mindennapi tapasztalat bizonyítja, hogy az ember jellemét inkább a tettei fejlesztik, mint a tudása. Az embernek nehéz feladatokkal szemben, melyeket meg kell oldania, akaratával kell az ösztöneit leküzdenie, mely ha gyöngye, hiábaló minden, még a legjobb oktatás is.

A testgyakorlatoknál felmerülő akadályok leküzdéséhez, a veszedelmeikkel való szembeszálláshoz akarat kell. Mint minden erőt, úgy az akaraterőt is az ismételt, észszerű gyakorlás gyarapítja. Az akaraterő érvényesülése pedig, főleg ha sikerhez vezet, fejleszti a bátorságot, az elszántságot, a tetterőt, az önuralmat, szóval életrevalóvá teszi az egyént. Sajnos, a tudományos pedagógia ezt a már annyira közismeretes igazságot még mindig nem értékeli eléggé a maga intellektuális irányában.

A „Budapesti Hirlap“ ez évi 169. száma egyik fővárosi főgimnázium értesítőjére irányította figyelmemet, melynek „Élet és középiskola“ című értekezése a középiskolai nevelőoktatás sokat megtámadott modern elveinek védelmére kél azon váddal szemben, hogy a mai iskola nem nevel és nem készít elő az életre. Megszereztem és végig kutattam a felette érdekes értekezést, de sehol benne nyomára nem akadtam, hogy tudós szerzője a testi nevelés pedagógiai jelentőségét méltányolja, avagy csak jelezné is, hogy azt ismeri.

Ismervén az irodalmi tevékenységet, mellyel Németország tanférflui nagy része a modern testi nevelés nagy erkölcsi jelentősége méltánylását a köztudatba is átvinni igyekszik, érdeklődtem iránta, vajjon hazánk tanemberei foglalkoznak-e már e kérdéssel oly behatóan és oly terjedelemben, amint az azt megérdemli. Végig lapoztam tehát 208, többnyire középiskolai, idej értesítőt, de csak két, katedrális tanár tollából eredő cikkekre akadtam, mely a modern testi nevelést pedagógiai szempontból helyesen értékelte és iskoláink jelenlegi nevelő rendszerét helytelenítette. Egyúttal szomorúsággal kellett tapasztalnom, hogy kicsiny az iskolák száma, melyekben a testi nevelés erkölcsi értékét megértvén, a játéknak s a sportgyakorlatoknak ez értéknek megfelelő súlyt is tulajdonítanak. A tornaóra és játékdélután a legtöbb iskolánál csak azért szerepel, hogy a végzett tananyag rovatában álljon, azaz, hogy a tanterv formáserint be legyen tartva. Természetes, hogy a testgyakorlás erkölcsi, nevelő hatása helytelen, szaktudás és buzgalom nélküli alkalmazás mellett nem érvényesülhet, hogy minden reá szánt óra elveszett idő s hogy a testi nevelés ellenségeinek ily körülmények között igazuk van, hogy az nem ér semmit.

Ez állapoton változtatni kell.

Habár nagy iparunk a fejlődési korszak szűk határai között mozog is, habár nem üzünk is kifejlett világkereskedelmet, habár nincsenek is tengerentúli gyarmataink, azért hazánknek mégis épp

oly szüksége van *egész emberekre*, az élet s a fegyveres harchoz edzett, erős nemzedékekre, mint más európai nemzetnek. Annál inkább is van rájuk szüksége, mert a mi mostani ifjúságunk testi- leg és erkölcsileg elsatnyult, középosztályunk elpuhult, munkás- osztályunkat a szesz s a fokozott igény anyagi nyomorba és erkölcsi züllésbe sodorja. Iskoláink nevelői működése úgyszólván kizárólag az értelmi irányba terelődött, de azon nem arathatja azt a sikert, melyet fáradozása megérdemelne. Az egyre rohamosabban haladó tudománnyal lépést tartani óhajtó közoktatás oly sokfélét és sokat követel a csak lassan fejlődő ifjú agyvelőtől, hogy az csak fogya- tékosan, rosszul teljesítheti azt a terhes, nem neki való munkát, melyet a „modern élet követelményeihez alkalmazkodó“ tanterv rá ró. A legtöbb ifjú a vizsgának s nem az életnek tanulva serdül fel s ha képesítő okmányával kikerül az élet kemény küzdterére: se eredetisége, se önállósága, se munkakedve, se kötelességtudása, se akarat- és tettereje. Nyűg volt neki az iskola, olyan taposó malom féle, mely életkedv nélküli neurastheniás bábbá idomította őt.

Ugyanazt tapasztalta hazájában Mosso. A nagy tudós hazafi az olasz társadalom elfajulásának egyik nevezetes okát az egy- oldalú nevelésben ismerte fel, mely az ifjúságot nem bírja a meg- élhetésért való kemény harchoz előkészíteni, mert teljesen elhanya- golta a fizikai irányt. Szerinte az élettani, természetes testgyakorlás, névszerint a játék s a sport, az a gyógyeszköz és óvoszer, mely *helyesen* alkalmazva — tehát *káros kinövései kizárásával* — a test és lélek *összhangzatos* művelődését és fejlődését biztosítja. Ezen összhangzatosság tette nagygyá az ókor klasszikus népeit és erre törekszenek mindazon újabbkori népek, melyek a nemzetek közötti fegyveres és fegyvernélküli küzdelemben helyt akarnak állani.

*

„Öröm és vígság nem kevésbé szükséges a gyermeknek, mint étel és ital.“ Luther e szavaival vezeti be Koch Konrád dr. braun- schweigi főgimn. tanár „Die Erziehung zum Mute“ című művének egyik fejezetét. Hogy az öröm és vígság a gyermeklélek csakugyan elvitázhatatlan szüksége, ezt e helyen, hol a gyermeklélek hivatá- sos vizsgálói és ismerői olvassák e sorokat, nem kell külön bizo- nyítanom. Csak azt akarom itt hangsúlyozottan kiemelni, hogy a szabadtéri társasjáték a gyermeknek s az ifjunak az öröm és víg- ság kiapadhatatlan, gazdag forrása, feltéve, hogy azt a játszó korának megfelelőleg megválasztják és okosan, kellő úgyszeretettel vezetik.

A játékban a gyermek s az ifjú testi és lelki erői lassanként fel-felszabadúlnak, egyedisége kifejlik. „A játékban — mondja Koch — tanulja a gyermek önönmagát érezni s ez a játék magas nevelő értéke. Önönmagát érezve jókedvében ujong és örvend ébredező erejének. Az öntudat ébredése a legnagyobb megelégedés érzetével párosul benne.“

Sokan azt hiszik, hogy a fejlődő ifjú egyénnek csak azért van szüksége öröm- és vígságra, hogy lelkét a szótlan mozdulatlanság bágyasztó hatása után felüditse, melyre az iskolai fegyelem órákon át kárhóztatja. Az öröm és vígság azonban tevőleges hatással is van az egyénre. A siker öröme igen kedvezően folyik be a bátorság, az akarat-erő fejlesztésére. A vígság, mely távoltartja a létektől a küzdelem közepette fel-felmerülő aggodást és félelmet, emeli az önérzetet és néha bámulatos eredményt éret el a küzdővel. Midőn Bonaparte a Szent-Bernhard hegyen átkelt, katonákkal vontatta fel ágyúit a járatlanoknak vélt meredek szirteken. És amit tisztjei lehetetlennek hittek, azt az elcsigázott hősök katonazene víg dallamai mellett, azok élénkítő varázsára, a világ bámulatára mégis megtették. Hányszor hallottuk, hogy a súlyos betegség után lábadozó beteg, aki sápadtan, kedvtelenül, bágyadtan görnyed karosszékében és erőtlenségében arról fel sem bir emelkedni, váratlan örömhírre nemcsak visszanyeri arca régi eleveenségét, de otthagya karosszékét és ime — inai nem rognak össze. Az öröm és vígság ily esetekben visszahatással volt az idegközpontokra, fokozta az agysejtek életenergiáját, azt a képességét, mely a szerveknek új életerőt ad és mely az akarat-erő újraébredésében is megnyilvánul.

A repülő labda ügyes elkapása, vagy elkerülése, az akadályok legyőzése, a versenytárs utolérése, mindez örömet okoz a játszónak. S ezen öröm visszahatásaként újra éled, gyarapodik a mármár lankadni, veszni látszó testi erő, de megacélosodik a lelki erő is. Az akadályok s az elfáradás legyőzéséhez szükséges akarat, önbizalom és bátorság fokozódik. A játékos örömeiben nem is érzi az izom elfáradását és kitartó lelkesedéssel játssza végig a játékot.

Az egyéni ügyességgel kivivott egyéni és közös sikeren kívül a mozgás ösztönszerű fesztelensége, a *cselekvés szabadsága* is biztosítja a testedző játéknak az örömet és vígságot, míg a rendgyakorlatok szellemnélküli végigcsinálása azt eltompítja, elfojtja. Utóbbi áll a legtöbb szertornagyakorlatokra nézve is, melyeket vezényszóra kell végezni, anélkül, hogy a gyermek önelhatározását bennük érvényesíthetné. Sok gyermeknek és ifjúnak örömet szerez ugyan

valamely szergyakorlat is első sikerülésével, de az a gyakorlat, ha az ember már meg bírja csinálni, azontúl automataszerűvé válik és elveszíti örömkeltő hatását.

Az öröm és vígság tehát egyik főkelléke a testi nevelésnek, mely nélküle fogyatékos, mit sem ér. Amely tornatanár, vagy játékvezető ezen igazságtól nincs áthatva, amelyik nem bírja a gondjaira bízott ifjúság lelkét vígságra hangolni, vagy amelyik — amint az nem oly ritka dolog — még kint a mezőn is „szigoru katonai fegyelemmel“ akar magának babért szerezni: az pályát tévesztett ember, az lehet minden egyéb, csak jó tornatanár nem.

Minden igaz nevelőnek a saját működési körében meg kellett győződnie Aristoteles szavai igazságáról, hogy: „Az ifjúságnak meg kell tanulnia, hogy örömét lelje abban, ami ránézve üdvös; az igaz örömet könnyen meg fogja tanulni.“ A jó tornatanárnak is szem előtt kell ez igazságot tartania és működésében akként fog neki megfelelni, ha a tanulók önelhatározását *okos szabadság* korlátain belül engedi érvényesülni. Örömük azért nem lesz kisebb, mint mikor egészen szabadjukra hagyatnak. Arra is kell azonban a jó tornatanárnak még ügyelnie, hogy tanulóiban *a küzdelem örömet* fejlessze és ne engedje a *győzelem örömet* e fölé kerekedni, a játékban nyilvánuló nemes ambíció különben könnyen károssá fajúlhat el, amely az igaz öröm és vígság megölője.

(Léva.)

Karafiáth Máriusz.

Különfélék.

Svarba József.

Negyven esztendő s tanügyi munkásság! Tisztes szám még akkor is, ha csak a tanteremre szorítkozott. S ha az a négy X az ő tartalmával képes volt az iskolaszoba falain túl a nemzeti kultúra olyan tényezőjének gyarapítására is, minő a tanítóképzés, derekasan közremunkálni: úgy bizonyára méltó a fordulójánál megállani. Méltó dolog megállítani néhány pihentető s barátságos szóra a munkás férfiút, ki napokat, éveket hézagtalanul fűz együvé elvei, terveik munkálására, megvalósítására; méltó megkérdeni tőle, hogy mi volt sikereinek a titka, mi hajtotta lelkét abban a szinte nem is egy emberre szánt munkásságban — megmondani szemébe,

még pedig egy nagyobb nyilvánosság előtt, miként a hazai kultúra nemzeti főkönyvében az ő érdemeinek külön lap van nyitva, hol az ő javára tiszta nyereségként egy jókora summa van elkönyvelve, hol a „Követel“ oldalon ilyen adósok állanak: Hála. Elismerés. — És méltó mindezekről megemlékezni e helyütt is, mert ez a hely Annalese a hazai tanítóképzésnek minden vonatkozásában és mert bizonyára sokfelé, hova e lapok eljutnak, szeretik a „kedves dolgokat“ is.

Svarba Józsefet, a lévai áll. tanítóképző-intézet gyakorlóiskolájának vezető-tanárát méltán állította meg a miniszteri magas figyelem a 40-éves határkőnél. Tanártársai pedig nem mindenn célzatosság hijján állíthatták oda azokat a summás esztendőket a társadalomnak, hogy ez mint egy beszédes tükörben láthassa egy olyan vérbelinknek képét, kinek látszólag csendes munkássága a „köz“-nek javára is ponderál. Mi, tanártársai a magunk gyönyörűségére is és szívünk szerint akartunk ünnepelni. De ünnepeltettük jubilánsunkat, a szó nemes értelmében vett „jó Mestert“ a mostani és a régebbi tanítványokkal, a távolabbi kartársakkal, ünnepélyünk középpontjának: a jubilánsnak barátaival s tisztelői nagy seregével. Igazunk volt kezdeti habozásunkkal szemben. Kitetszik ez abból, hogy a felsoroltaknak minden szava, s a hozzáánk és a Hozzá érkezett üdvözlő iratoknak szinte tengerszáma egyenként és csoportokban a közelebbi és távolabbi lusztrumokat idézve, telve volt a hála, a köszönet, a ragaszkodás, elismerés és nagyra-becsülés emlegetésétől, mit a jubiláns iránt százan és ezren akkor és akkor éreztek s mind e máig éreznek. Hogy hívó szavunk az igaz érdem elismerésének jegyében jogos volt, már ezekből is kitetszik. De dokumentálja s a mi szemünkben legelső sorban az, hogy attól Országos Egyesületünk sem maradhatott távol. A Svarba-jubileumon Magyarország tanítóképző tanárainak összessége találkozott lélekben; itt voltak az Egyesület ékesszavú küldöttjének személyében. Miért is a lévai áll. tanítóképző tanártestülete különösebb hálát és köszönetet érez a Tanítóképzőint. Tanárok Országos Egyesülete iránt, annak központjával és Elnökségével szemben. — Azután említsük-e, hogy a vármegye főispánjától kezdve a testvérintézeteken át „a jó Svarba bácsi“ kezeit csókolgató pápai kis gimnazista táviratáig mennyi sok értékes és kedves jelensége volt a jubileumnak. Hát ha a szív öröme termett: kényszerítsünk velünk örülni egy értékes és jó embert, még ha a maga érték-számláján megy is az.

Örömjünnepségünk a legtökéletesebb Tanítómesterre emlékeztető szeretetnek napjaiban, dec. 22-én d. e. 9 órakor a tanári testület diszgyűlésével kezdődött. *Köveskúti Jenő* ajkáról diszes és meleg igazgatói szavak ecsetelték a küldöttségileg meghívott kartárs előtt az ő hosszú munkásságának az intézetre, a magyar tanítóképzésre s a hazai népiskolai ügyre vonatkozó értékét. A gyűlésről felvett jegyzőkönyvet a teljes számú tanári testület minden tagja ott helyben aláírta s így adta azt át kedves emlékezetül az igazgató szavaira megilletődve s köszönettel válaszoló derék pályatársnak. Baráti és kartársi kézzszorítás ilyenféle ünnepségek alkalmából s hivatalos helyiségekben sokfelé esik; de olyan őszinték s a részesekek által szolgált *ügyre* vonatkozólag is oly értékesek mint amilyenek itt cserélődtek ki, nem sokfelé.

Már e bizalmasabb jellegű aktuson is a jubilánsnak több tisztelője részt kívánt venni s az öreg intézeti épület aulájában kialakult a „nyilvános tanártestületi gyűlés“ fogalma. Tizenegy órára azután a városi új Vigadó színháztermébe tömegesen gyűltek össze nők, férfiak — apák, anyák — fiatalok, korosabbak.

Elsőül *Tomcsányi Fános* tanfelügyelő szólott. Megrajzolta az ünnepelt tanárnak tanügyi pályáját a nagyjókai falusi tanítóskodástól a mai miniszteri elismerés díszéig. Örömmel nyújtja át az érdemes tanárnak, a tanítók tanító művésznének a miniszter úr megleghangú elismerő-levelét s kívánja, hogy az a nagyrabecsülés és szeretet, melyel őt közel és távolban annyian körülveszik, egy még további hasznos és hosszú pályán kísérje végig.

Meghatottságtól rezgő hangon válaszolt ünnepelt kartársunk a tanfelügyelőnek beszédjére. Az illetékes helyekhez adresszált köszönete mellett azzal vette át a magas helyről jött elismerő-okmányt, hogy míg a Gondviseléstől neki adatik, a jövőben sem lehet és lesz más, mint volt a hosszú mult alatt.

Majd azután egy-egy beszéd képeben sokan járultak, sokan jelentek meg a „jó Tanító“ előtt, kinek mindezekhez s az ünnepélyes órában is mélyértelmű és értékű, valóságos életirányokat jelölő bölcs szavai voltak a köszönők mellett.

Mostani kicsiny növendékei, a gyakorló-iskolai fiúcskák mintegy szívük melegágyából egy hatalmas virágcsokrot hoztak, s annak szálait mint a szeretet és hála bimbóit tették le jó tanítójuk lábai elé. Lelkesen szavalta kis szónokuk — *Köveskúti Jenőke* — hogy tudni ugyan még nem egészen tudják az okát, de érzik, hogy büszkéknek kell arra lenniök, miként Svarba bácsi kezei alá

járhatnak. — Tanítóképzős növendékei, Farkas József IV-ed éves társuk által, őszinte ragaszkodással ígérték, hogy pályájukon az ő nagyértékű s nap-nap után lesett élő utasításai alapján az ő példáját akarják és fogják követni. — A társadalom különféle pozícióin s hasznosan értékesülő régebbi tanítványok soraiból egy helybeli ügyvédjelölt, *dr. Novotny Ernő* hévvel mondotta el a Mester előtt, hogy az élet mezején annyira szükséges erejét a tiszta értelmességnek, melegségét a szívnek s a jellem szintisztaságát Ő plántálta beléjük ott a képző tanító-levegővel teljes gyakorlóiskolájában s nevelő-levegőtől kedves játszóudvarán. Százak és százak nevében érzi magát hivatottnak a hála és elismerés férfias szavával hajtani meg előtte a zászlót.

Az országban szerte működő tanító-tanítványok nevében *Havas István* budapesti polgáriskolai tanár, a mi dicséretünkre nem szoruló, hivatalos poétalélek, versben köszöntötte egykori tanítóját és tanárát.

Azután megszólalt *Mészáros Jenő* budapesti kollégánk, Országos Egyesületünknek titkára az Egyesület nevében. A legilletékesebb helyről tette le az elismerés pálmáját a Negyven év elé s a kartársi szeretet inkarnációjával.

Az ünnepség krónikásának inkább csak az a kötelessége: feljegyezni, hogy az azon részt vett közönségre, egy vidéki városka társaságára mély hatást tett a maga keresetlen közvetlenségével elmondott beszéd.

A köszöntő ez volt:

„Kedves Kartárs! Véghetetlenül tiszta, csodálatosan édes érzélem reszket át a lelken, midőn a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének legőszintébb üdvözlését tolmácsolom azért a sok áldozatkészségért, mellyel immár 40 év óta munkálja a nemzeti kultúra szent ügyét.

Az elmúlt idő, a hosszú évek leereszkedő kék fátylai kulturtörténelmünknek oly korszakát takarják, mely lelkes hevülettel, titáni törekvéssel századok mulasztásait siet helyreépíteni, s álomba illő tüneményes haladást teremt a nemzeti kultúra, s közelebről a népoktatás terén. Ünnepezt kartárs ebből az áldásos munkából bőven kivette a részét, mert ideális kötelességteljesítésével, szeretettől hevített energiájával ott volt az első hangyaszorgalmú munkások között, akik összehordták, egymásra illesztették azokat a köveket, melyeket mi a magyar kultúra alapköveinek nevezünk. Átélté azt a korszakot, amely alatt a tanítóképzők kinőttek abból a szűk ruhából, melyet

az 1868. évi 38. t.-c. rájuk szabott; tanuja, tevékeny munkása volt annak a hatalmas, egészséges belső fejlődésnek, mely a tanítóképzést mai magaslatára, egyuttal feladataiban gazdag új korszak küszöbére vezette. E téren, mint a tanítók tanítója, a tanítás művészetének mestere, bő tapasztalatait, komoly tudását áldásosan gyümölcsöztette, s az első helyet vívta ki magának azok táborában, akik a munka hitvallásával, a népnevelés lángoló szeretetével, a tanítóképzés magasztos feladataitól sugalt hivatásszeretettel felnevelték a magyar kultúra szellemétől, a nemzeti állam kiépítésének gondolatától, mélyen áthatott mai előkelő tanítói nemzedéket.

E megbecsülhetetlen szolgálatokban, kiváló érdemekben gazdag mult, amilyennel igen kevesen dicsekedhetnek, tettekben számol be kedves kartárs nemzeti szellemtől áthatott munkálkodásáról, melynek minden mozzanatát az a gondolat vezérelte, hogy erőteljes magyar kultúrával építhető fel az a hatalmas templom, melyben a drága honnak minden fia a magyarok istenét egy nyelven, magyar szívvél, művelt lélekkel dicsóíti.

De gyönyörű szavakban szól hozzánk az elmúlt 40 év kedves kartárs lelkes hevületéről, csodás rajongásáról, állandó munkakedvről, példaszzerű buzgóságáról, hivatásszeretetéről, a kartársak és tanítványok ragaszkodásáról, társadalmi tevékenységéről, irodalmi működéséről, kitüntető megbiztatásairól, melyek tiszteletet parancsolnak, melyek tekintélyét oly magasra emelik, amelyen a népszerűséget már nem kell keresnie. Akiknek pedig módjuk volt szelleme mellett szíve gazdagságát is megismernie, azok élvezhették azt a zavartalan szeretetet, melyet kínál, mellyel vonz, hódít, magához köt.

A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete ily gondolatok és érzelmek hatása alatt gyújt lángot az önzetlen tisztelet és elismerés oltárán. De midőn ezt teszi, a jövőre is gondol. Kedves kartárs ifjú tetteje, küzdelemre, munkára mindig kész friss lelke elfeledtetik korát, s azt éreztetik, hogy megbecsülhetetlen munkálkodását még sokáig fogja a tanítóképzés javára értékesíteni.

Egyesületünk ezt a legőszintébb lélekkel óhajtja, s nevét, imádságba foglalva, arra kéri a Mindenhatót: áldja, óvja életét, a szívéhez erősen odanőtt hazai tanítóképzés javára még igen sokáig éltesse.

A matiné keretében lefolyt ünnepség sorának végén, magának az azt rendezett intézeti tanári karnak, — nehogy az elhangzottak után az ismétlés vádja érje őket — Igazgatójának már csak azt lehetett

elmondania: miként maga a Mater, úgy ők is büszkék arra, hogy es az intézet s abban *ők* mondhatják magukénak Svarba Józsefet. „Jöjj velünk — hívta Köveskúti igazgató — minél messzebb a fejlődő tanítóképzés útján, mert ennek a fejlesztésnek Te reád még szüksége van.“

Több érzés számára nem talált volna helyet lelkében a mi barátunk, aki pedig alaposan ismeri a lélek minden zege-zugát: gyermekét, emberét. Megindultan, hálásan köszönt még egyszer mindenfelé, honnét — szerinte — túlfokozva hullott rája az elismerés gloriózus szava. Mindez csak kötelességet ró reá a „tovább“-ban. Tanártársai szavaira reflektálván, megjelenítette tanítóképzésünk horizonjáról, annak miniszteriumbeli főkohóját, hol a fáradságos külső munkát méltányoló melegség honol. Megjelenítette közelebről a lévai mindenkori tanártestület nemes szellemét, melyben mindig mint szükségérzelem élt a benső baráti kapocs kifejlődésének vágya s ami itt a gondjaikra bizott ügy hasznára valóságos tradícióvá lett. Szívét adja most is nekik, mert örömben, bánatban mindig vele voltak s most is szereztek neki e napot, életének — nem tagadhatja — egyik legboldogabbikát. „Életeseményeim egyes, apró örömeit most egy nagy egészé hordtátok össze. Szeressen az Isten, mint én szeretlek benneteket.“

Manapság ugyan a családi érzések jeleneit inkább leröszteljük a nyilvánosság előtt, az elől elrejtjük; nekem azonban az a hitem, hogy ha az iskola nagy családja — lévén arra igaz ok — kiviszi azokat az emberek profán szemé elé, nem árt az az intézménynek, az iskolának — nem árt az az ügynek, az embernevelésnek — de maguknak az egyéneknek sem. Hitem, hogy a mi „Svarba-jubileumunk“ lefolyása mindazokra, kik azon részt vettek „társadalmítólag“ hatott, miként azt néhai Peress Sándor barátunk mondotta volna. Hiába, ha a tanítóképzés tengelye a gyakorlóiskola, akkor az is természetes, hogy minálunk a szeretet tengelyének kenőolaja a gyakorlóiskola tájékán buzog a leggazdagabban.

A Himnusz akkordjaival záródott zöldasztal jellegű ünnepi részt bankett követte. Itt a város polgármestere, mint ilyen a gyakorlóiskola benépesültsége s kollégánk 36 éves lévai működése alapján kiszámította ott a fehérasztalnál, hogy a kilencezeres városka lakóinak egyharmada közvetlen hálával és köszönettel tartozik az ő Pestalozzijának.

Svarba József 1851-ben született Léván. Ugyanitt végezte az elemi iskolát és a gimnáziumot. Éppen az alkotmányos élet meg-

indultán kezdődő tanévvel kerül az esztergomi érseki tanítóképzőbe. Itt a jól felszerelt fiatal értelem ritka öntudatossággal fogta fel és fogadta magába részint a régebbi rendszerű, részint az újabb csapásokon járnival kezdő „tanítóképezdei“ oktatást. 1870-ben főelemi oklevéllel hagyta el a képzőt. A pozsonymegyei Nagyjókára ajánlották felekezetéhez tanítóul. Tudással, kezdő embernél ritka tájékozottsággal, eréllyel, de amellet tapintattal szerzett itt tiszteletet a friss népiskolai törvény szerint megújnodni hivatott iskolának s benne a tanítónak a sok kurta nemes gőgje, hatalmi vágya közt. Már itt nyilatkozott az a mindvégig megmaradt, az a szinte tanítói arisztokratikus természete, mely a társadalomtól minden körülmények közt megkövetelte a tanítói állás és hivatás tiszteletét. Iskoláját külsőleg is egy-kettőre rendbehozatta, felszereltette. Jutalma fizetés-emelés lett az iskola irányában megjuhászodott közbirtokosság részéről. Az ambiciózus fiatal tanító jó híre szerte ment. Meghívták a szomszédos Szempcre, hol egy négytanítós községi iskolát állítottak fel. Itt három esztendőt töltött. Mint vezetőtanítónak az ő feladata volt a 68-as törvény ezen egészen újnemű iskolájával a közönséget — polgárokat, hitfelekezeti tagokat — megbarátkoztatni. Alapvető tanügyi munkásságot végzett az iskola külszervezetét illetőleg a községházán, a paróchián, a társadalom egyes rétegeiben. Jó szervezőnek bizonyult. De a tanteremben s a tanítói testületben is, mint tanító és kartárs az új szellem vezette. Fiatal kollégáit sikerrel vonzza az önképzés ösvényére. Ott, az ország nyugati szélén sűrűn kínákozó alkalmakat mindig üstökön tudta ragadni a maga pallérozása javára. Szorgalmasan tanulmányozta a határszéli régi neves iskolákat, iskolarendeket. Huzamos időt töltött a bécsi első világkiállítás tanügyi pavillonjában. Mint méh gyűjti a fiatal tanító a tanítás művészetének mézét, s építi községe iskolájában a tudatlanság s paraszti műveletlenség ellen védő sejteket. Jó hírneve folytán bekérték segédül a pozsonyi tanítónőképzőben öreg tanítók részére rendezett tanfolyamhoz. Jelességei szülőhelyén is megismerődnek. 1874-ben Léván megválasztották az öt-tanítóssá szervezett városi római kath. főelemi iskolához. Itt főcélja, egyrészt, az érseki új tanterv pedagógiai jó értékét érvényre juttatni, másrészt a külső szervezetében elhanyagolt iskolát városi jellegének megfelelően átszervezni. A második Ráció szüleményeként a város és a hitfelekezet „kétrendbeli gondozatlanságára“ bízott úgynevezett nemzeti iskolák sok ideig kemény gondokat szereztek a tanítóknak is. Szülőhelyén bőven jutott abból neki is. Az iskolaszéket — akkor az iskolai belső

munkának jelentős tényezőjét — gyakran kényszerítette elvi határozatokra, az iskola fejlődését és értékét növelni hivatott munkásságra. Tanítótársai közt mint az országos szönyegen levő pedagógiai kérdések helyi felvetője s kitartó szorgalmazója szerepelt. A haladási naplók, helyi tanmenetek kötelező vezetését mondatja ki. Küzd a pontos és állandó beiskolázásért, a tizhónapos tanév teljes érvényesüléseért. Kiküszöböli az elemi iskolából az „Organisations Entwurf“ utolsó nyomát is. A tantermekben folyó munkával eléri, hogy a tanulók az osztályokban arányosan oszlanak meg s végig járják az osztályokat. A megcsontosodott osztálytanítói intézmény helyett a fellépőrendszert egy nagyobb tanulmányban viszi az illetékesek elé. Enemű tevékenységével párhuzamosan ritka hivatásszeretettel élt osztályának s nagy metodikai tudásával a hihetetlenül népes osztályok tanításában eladdig szokatlan sikereket ért el. Enemű nyilvánvaló érdemei alapján 1884-ben, mikor a városban levő állami tanítóképzőnél a gyakorlóiskolai tanítói állás megüresedett, arra — a tanári kar és igazgatótanács egyhangú ajánlatára — sok jeles pályázó közül ő neveztetett ki. Itt való hivatásáról és munkájáról az intézet 25 éves múltját ecsetelő egykori s széleslátókörű igazgató az intézet Emlékkönyvében így emlékezik: „hivatása volt az alásülyedt gyakorlóiskolát mintaiskolává emelni. És ez pár év alatt sikerült is neki. A növendékek egy valódi mintát láthatnak benne fegyelmezésnél, úgy mint az oktatásban.“ Hogy ezek a szavak milyen értéket képviselnek, csak azok tudják, akik ismerték néhai Szabó igazgatónak az elismerésben páratlanul fősvény szavait — pláne a tollát. Való tény, hogy egy teljesen elhanyagolt, elavult tanítói módszer slendriánján vegetáló, elnéptelenedett iskolát vett át. De az is tény, hogy a gyakorlati kiképzés akkori rendszere és az intézet tanulmányi ügyeinek akkori vezetése szerint, ennek az iskolának a „gyakorló“-nak kettős feladata teljesen az új tanító vállaira nehezedett. A gyakorlások szempontjából új tanítási és nevelői eljárást honosít meg; aminek eredménye, hogy csakhamar már csak előjegyzések alapján lehet a „Svarba-iskolájába“ bejutni. A tanítónövendékeket illetőleg pedig olyan gyakorlati kiképzési rendszert teremtett, mely a napjainkban országosan szervezett évtizeddel előzte meg, s annak biztos bázisául szolgálhatott. Még szunnyad a leányzó, a „tengelyünk“ még ugyancsak kenetlenül nyikorgott: mikor az ő gyakorlóiskolájában már szervesen rendszeresített előkészítések és megbeszélések folynak; a tanítónövendék metodikai fejlődésén épülő félórás szárnyprobálgatásokról, folytatólagos félnapos, egésznapos tanítási

kísérletekről, a növendéki próbálgatások dacára is az eredményekért, tárgyanként-osztályonként felelősséget is vállaló valóságos tanításokról értesítenek a gyakorlóiskolai naplók s az intézet Értesítői és Évkönyvei. *Helyt állunk a kijelentésért, hogy a tanítóképzésnek ú. n. tengelyét alkotó gyakorlati kiképzés tárgyában megjelent legújabb rendelkezéseknek az a része, amelyet az élet a magától elesendők után mint eseményt fog igazolni: mindaz Svarba rendszerében már évtizedes tradíció.*

A céltudatos munkásság fénye nem maradhatott véka alatt. Mikor t. i. a fórumra egyáltalában nem kívánczó, oda a maga szerénységében nem kínálkozó, a hazai tanítóképzés legújabb lusztrumának kezdetén — s lokális vonatkozással, mikor Láng Mihály igazgatónak jó gyakorlati érzéke mellett Svarba a maga gyakorlati kiképzési rendszerével térben és időben egészen érvényesülhetett: a legilletékesebb helyeken is észrevették, hogy mi történik a lévai képző okmutató klinikáján, abban az osztatlan elemi iskolában. Ismételten berendelik a tanítói továbbképző tanfolyamokra előadó tanárnak. Elemi iskolai módszerének tanulmányozására — sic! — kiküldik az Országos Közoktatási Tanács népiskolai képviselőjét. Ez alapon meghívják a népiskolai új Tanterv és Utasítások előmunkálataihoz. Itt mindjárt súllyal esik szava a nagy kérdésbe, ami a maximális és minimális anyagkiszemelés körül támadt. Utóbb az osztatlan iskolára vonatkozó utasító határozmányok kidolgozását egészen reá bízták. A falu pedagógiai lépcsőfokánál indult s a modern tudományos metodika labirintusában szinte vakon is tisztára tájékozódó tudása így jutott vissza a faluhoz. — Metodikai nagy érzékéhez általában sokszor appelláltak szakvéleménykérés, tankönyvbírálatás címén. Felhívták a korszerűsítésre szorult állami ABC tótnyelvű kiadásának átdolgozására. A megbízatás elől akkori huzamosabb betegsége miatt ki kellett térnie. De „tárgyi“ tudása is nagy. Az „előkészítéseknél“ a metodikai útmutatások illusztrálására felhozott tantárgyszerű anyag ismertetései, példái rendesen olyan szakszerűek, hogy a „szaktanárok“ valósággal letarolva állanak a „tanítási egységgel“ szemben. — Tollat a felszíni tanügyi kérdésekben csak akkor vesz kézbe, ha az a kérdés a tanügyet gyakorlatilag van hivatva előre vinni. Ez a gyakorlati érzéke a teoria szürke kódé- nek ott lappangását mindjárt felismeri. Ilyen szellemben — a gyakorlatból a gyakorlatnak — készültek „Állandó Tanmenetei“, melyet gyakorlati tanítók sok haszonnal forgatnak s melynek kiadási jogát és jövedelmét — ismét gyakorlati érzékkel — az intézet Segélyegyesületének ajándékozta oda. Az ez alapon megtalált sok „képezdész

cipő“ azt csikorogja, hogy a „Gyakorlat Mesterének“ érzéke van a képzőnek szociális ügye-baja iránt is. De kiterjed az az intézet falain túlra is. A kis város tágabb körének vonatkozó s a „közügy“ iránti polgári érzéke hosszú működése alatt értékes társadalmi erénye volt. Itt is a gyakorlati idealizmus vezette. Nincs városának egyesülete, intézménye, melyben a maga munkás részét ki ne vette, követelte volna. Az Árvaháznak hosszú éveken át hűséges pénztárosa volt, azonkívül, hogy mint az iskolájába járó árva gyermekek tanítója, akkoriban szinte lelkét nyomta azok nevelési rendszerére. Évsorokon át gazdája az uri Kaszínónak. A Dalárdának életét kötetekre menő vaskos jegyzőkönyvekbe írta meg. A város művelt köreiből alakult Műkedvelő-Társaságnak évtizeden át egyik valószínű „lelke“ volt. Semmiféle foglalkozás, szerep nem derogált neki, ha nemes ügyről volt szó. Erős szociális érzékkel járta a „nobile officiumok“ útját. Együtt dolgozik, irányít, izgat a „legjobbakkal“. Mikor a város szállósgazdái a filloxeravészbe belekerültek, a hegyközségi törvény sikeres intencióit azonnal felismerve, elvállal egy hegygazdai tisztet és sebtin rekonstruált szőlőjével jó példát ad a maga hegyközségének s a régi jövedelemhez juttatja így csakhamar a többi hegyközség szőlőtulajdonosait is. Szülővárosa ügyeinek intézésébe — úgy is mint képviselőtestületi, úgy is mint megyebizottsági tag — régi, „gyökér“-jogon vette ki a részét. Elve: a haladás elől el nem zárkozni, a parancsoló körülményeket gazdaságosan figyelembe venni. Beillik pedagógiai elvnek is. Pedagógusa ő a város adminisztrációjának is.

(Léva.)

X.

Egy amerikai egyetem ünnepe.

Nevezetes ünnepet ült az elmúlt (1909.) év szeptember havában az amerikai Clark (Worcester, Mass.) egyetem: fennállásának huszadik, s a kísérleti lélektan tizedik évének ünnepét.

Húsz év még egy ember életében sem valami rendkívüli nagy idő; annyival kevésbé nagy az egy egyetem életében. És ezen aránylag kevés idő mégis elég volt arra, hogy ezen egyetem hírét nemcsak Amerikában, de az egész kulturvilágban megalapítsa. Nem célunk azon okokat kutatni, hogy mi által vált ez lehetségessé; mi csak ez ünnepélyről kívánunk megemlékezni s annak életéből egy-két mozzanatot kiemelni, mely bennünket nevelőket, különösen pedig a tanítóképzéssel foglalkozókat különösebben érdekel.

Az ünnepély három hétig tartott. Nem külső fény és csillogás jelezte ezen eseményt, de az ott tartott előadások alkalmasaknak látszanak arra, hogy azoknak nyoma, a tudományos és nevelői körökben, szó nélkül el ne tűnjenek. Amerika és Európa főképpen tanárokból és tudósokból álló gyülekezete felolvasásokat tartottak és ezeket külön ülésekben megvitaták, — az ünneplésnek oly módja ez, mely páratlannak és csodálatosnak mondható. Morre E. H. chicagói professzor a „helyettesítő módszerekről (postulational methods) a mennyiségtanban“ értekezett. Őt követte Dierpont és Van Vleck prof. A természettanban Michelson Albert Abraham chicagói professzor és Rutherford Ernő manchesteri prof. Angliából képviselték a Nobel-díj nyerteseit. Volterra Vito római prof. Olaszországból „A villamos és fényhullámok elmélete a rugalmasság és az „öröklés“ (heredity) géplegessége“ fölött tartott felolvasást. A lélektanban Freud Zsigmond Bécsből és dr. Jung C. G. a zürichi egyetemen (Svájc) a lélekkórtan (psychiatry) szakelőadója váltak ki. Dr. Burgerstein Leó, mint kiváló tekintély az iskolai egészségtanban, s a bécsi egyetem professzora, érdekes felolvasást tartott a „koedukáció és egészségtan“ címen, melyben hangsúlyozta a fiúk és leányok középiskolai nevelése tagolásának (differentiating) fontosságát, ha azok együtt taníthatnak is, azon hitének adott kifejezést, hogy a koedukáció Közép-Európa országaiban el fog terjedni.

Tartottak még Európa és Amerika kiváló tudósai más felolvasásokat is. Tiszteleti fokot 21 egyénnek adományoztak. (L. Rep. of the Comn. of Ed. 1909.—96. old.)

Hogy a Clark egyetem aránylag oly rövid idő alatt világhírűvé vált, ebben nagy részük van az ott működött és működő professzoroknak. Eltekintve egyebektől, mi e helyen csak dr. Stanley Hall-t a „gyermektanulmány“ legmunkásabb apostolát kívánjuk felemlíteni.

Az Egyesült-Államokban az iskolai munka gyakorlati jellegű. Célja, hogy azt az iskolai élet tartama alatt és után, amennyire csak lehet, a tényleges élettel kapcsolatba hozza. Innen magyarázható meg azon mozgalom is, mely a múlt század kilencvenes éveiben az összes államok területén megindult s célja „a tanítók szakképzésének emelése.“ Ezen tervezet a pedagógiai tanszékek intézményét is felöleli. Az első ilyenmű tanszék a Michigan áll. egyetemen, Asra Arboron 1879-ben állíttatott. Van ped. tanszék a Clark egyetemen is, melyet, mint a pedagógia és lélektan tanára, eleitől kezdve dr. Stanley Hall tölt be. A New-York város egyete-

mén 1890-ben alapított „pedagógiai iskola“, melynek helyzete ugyanaz, mint a jogi, orvosi, vagy bölcsészeti szaknak (faculty), bizonyára egyedül álló jellegű. A kar öt tagból és pedig egy dékánból, három professzorból és egy felolvasóból (lecturer) áll. A kar két képesítést nyújt és pedig egy alsóbbat és egy magasabbat: az első a „pedagógia mestere“ (master of pedagogy), a második a „pedagógia tudora“ (doctor of pedagogy). Ez utóbbi megszerzésének föltételei: oklevél, négy évi gyakorlat, legalább két évi tanulmány a szak magasabb fokán, végül sikeres vizsga a következő öt tantárgyból: 1. a nevelés és oktatás története; 2. lélek- és erkölcsstan; 3. pedagógia és módszertan, beleértve az egészségtant, stb.; 4. a pedagógia és esztétika irodalma; 5. különböző államok nevelési rendszere, s emellett önálló kutatáson alapuló írásbeli dolgozat.

Azon mozgalom, melynek kezdeményezője és vezetője dr. Stanley Hall, kiváló figyelemre méltó. Ennek célja, hogy a gyermek, a nevelés érdekében, inkább tétessék tapasztalati tanulmány tárgyává és, hogy a nevelés és oktatás ezentúl inkább alapíttassék a gyermek testi és lélektani természetének ismeretén. Dr. Hall lapja a „Pedagogical Seminary“ úgy tekinthető, mint e mozgalom közlönye. Dr. Hall elmélete szerint a gyermektanulmány nagy horderejű. Ő azt négy részre osztja, melyek mindegyike a fejlődés egy-egy fokát öleli fel. Ezek a következők: 1. a születés előtti kor; 2. a születéstől a 3—4 évig menő kor; 3. ettől a 13 vagy 14 évig terjedő kor; 4. az utóbb nevezett kortól a 20 vagy 24 életévig terjedő időszak. A harmadik vagyis az iskolai időszak nagy részét felölelő fokba tartozó gyermekek voltak eddig a kutatás főtárgyai.

Nem célja e soroknak dr. Hall egész működésére kiterjeszkedni: de midőn egy egyetem jubileumáról van szó, melynek világhírűvé tételében neki tekintélyes része van, — különösen, midőn oly tanról van szó, melyben ő nemcsak kezdeményező, de legbuzgóbb munkás volt: mulasztást véltünk elkövetni, ha róla meg nem emlékeztünk volna. A következő emlékbeszédben, mely a kísérleti lélektan tiz első évét méltatja, dr. Hall-ról szó sincs. Ez bizonyára dr. Hall közvetlen befolyására vezethető vissza. Dr. Hall nem egyeztethette szerénységével össze, hogy saját lapjában dicsősége zengedeztessék. Bennünket ily személyes mozzanatok nem korlátoznak; sőt a tárgy iránt való mulasztást vélnénk elkövetni, ha az ő munkálkodásáról meg nem emlékeznénk. — Dr. Hall ide

vonatkozó s részint előkészítő, részint szorosabb értelemben vett tárgyszerű dolgozatait a múlt század nyolcvanas éveiben kezdte. Dolgozatainak száma, melyek részint egyes lapokban — Princeton Review, Nation, Ped. Seminary, North-Western Journal of Ed., Am. Journal of Ed., Forum stb. — részint önállóan jelentek meg, százakra menő. Álljon ezek közül itt néhány csak úgy taláломra megnevezett: Az akarat nevelése (Princeton R. 1882. nov.); Az iskolába belépő gyermek lelkének tartalma (Ugyanott 1883. máj.); A gyermek hazugságai (Am. Journ. of Psych. 1890. III. köt.); A gyermektanulmány, mint a lélektan és a lélektani oktatás alapja (Rep. of the Comm. of Ed. 1892—93.); Alaprajz (Topical syllabi) a gyermektanulmányra (Child Study mo. 1895.); A félelem tanulmánya (Am. Jour. of Psych. 1897.); A harag, A babák, A kiabálás és nevetés, Játékok és játékszerek, Folk-lore a gyermekek között. A szókifejezések kezdő formái stb. (Forum. 1894—95.)

Nagy szolgálatot tett a magyar kormány közvetlenül a gyermektanulmány ügyének, közvetve pedig a nevelés és oktatásnak, midőn a budapesti VI. kerületi tanítónőképző szakavatott szakférfiak vezetésével e célra egy kísérleti állomást létesített. E nagy munkát azonban csak az által tetőzné be, ha hozzáférhetővé tenné a dolog iránt érdeklődők számára azon munkálatokat, melyek a külföld, különösen pedig az Am. Egyesült-Államok nevelésügyi irodalmában e tárgyban megjelentek. Ez által igen sok sötétben való botorkálásnak elejét venné: mert lelkes munkásokban nincs nálunk hiány, de ezek sokat vélnek felfedezni, amit mások már rég felfedeztek. Minden komoly tanulmánynak alapja az illető tárgy történetének ismerete.

A kísérleti lélektan mult évtizede.

A Clark egyetem megnyitásának huszadik évfordulója megünneplése alkalmával tartott felolvasás. E. B. Titchener.

Ez órában a kísérleti lélektan menetéről és haladásáról, az elmúlt tíz év alatt, kell beszélnem. A lélektani laboratorium amint önök tudják, csak rövid élettörténetű; a modern lélekbuvár azonban épp úgy számít évtizedekben, amint az emberi gyakorlatok történetirója évszázadokban. Azt hiszem, nem időszerűtlen önöknek emlékezetébe idézni, hogy még a század is mesterséges egység; midőn a tizenharmadik század bölcsészete gondolkodunk, bizonyára Lockét felvesszük a mi írói jegyzékünkbe, holott ő 1704-ben halt

meg; és ha a tizenkilencedik század lélektanára gondolunk, a legnagyobb valószínűséggel nem foglaljuk abba Fechnert, noha az Herbart után lépett fel. Mindazonáltal a század felvétele nem kevésbé célszerű, mert száz év egy eszme kipróbálására, annak létesítése vagy végleges visszavetése céljából, szabályszerint elégséges. A legújabban született tudományok rohamos fejlődésében, a mi egységünkről, az évtizedekről sem mondhatunk egyebet, — az legalább elég időszak arra, hogy oly tiszteletet vagy tőkét biztosítson, amelyből az érdek irányát a közvetlen multban megítélhetjük, a feladatokat a jelen számára megalkothatjuk és a kutatás irányára nézve, a közvetlen jövőben, lehetőleg következtetést vonhatunk. Azon tiz év, melynek lélektani munkájára nézve nekem áttekintést kell nyujtanom, a történetiróval szemben még sajátlagos igénnyel lép fel. Ezen munka a tizenkilencedik században kezdődve, bennünket a század válaszvonalán keresztül, egy színbe a huszadik századba visz be; felöleli az az elsőnek betetőzését és a másikkal első törekvését; és nem tehetek róla, de ki kell fejeznem azon hitemet, hogy minden tudomány, a régi és új egyformán, egy bizonyos öntudatos várakozással, mely ez idő szerint még nehezen mérlegelhető, ezen huszadik századhoz közeledve, úgy tűnik fel, mint amely az idő értelmi mozgalmára jelentékeny hatást gyakorolt. Azon szak tehát, mely a Clark egyetem élettörténetében a második évtizedet alkotta, ha a jeleket helyesen olvasom, rendkívüli érdekekkel bíró és különösen tudományos jelentőségű időszak.

Minél közelebb jutok felolvasásom tárgyához, annál élénkebben lép fel lelkemben a pótolhatatlan veszteség érzelme. Midőn a kábel a mult februárban azon rideg ujsagot hozta, hogy Ebbinghaus, éppen születése ötvenkilencedik ünnepeltetése utáni hónapban kimúlt, személyes érzelmemen azon aggodalom kerekedett felül, hogy vajjon mi lesz a kísérleti lélektanból ő nélküle. Önök mind ismerik Ebbinghaus munkáját; önök némelyikére, mint magamra is, az ő halála egy barát elvesztését jelenti: akik őt nem ismerték, de várakozással néztek ígért előadása elé ezen emelvényről, oly tapasztalat megnyilatkozását veszítették el, mely teljes életükben emlékezetükben maradt volna. Nem fogok dicsőítő beszédet mondani: ez szükségtelen. De utalnom kell arra, hogy Ebbinghaus képessége volt épp oly természetű, melyre úgy látszik, hogy a kísérleti lélektanak, a fejlődés (evolution) jelen fokán éppen a legnagyobb szüksége lett volna. Ami őt leginkább jellemezte, a kérdés tudományos néző pontjának ösztönszerű kezelése volt, —

tudományos, határozott megkülönböztetéssel a bölcsészetétől, az utóbbi kifejezés minden őseredeti értelmében; másodsor a gondolat és nyelvezet tökéletes világossága, a gondolat kifejezése; és harmadszor a tényekkel való könnyű elbánás. Elbánást említék; de az igazság szabatosabb szót kíván. Ezt Ebbinghaus mintegy mesteri tökélyre vitte; ő soha sem erőszakolta ki a tényeket, de rendezte azokat, felállította és felszabadította, kivette azokból mindazt, amit azok a valóságban magokban foglaltak; és az így előkészített adatokból fölépíté elméletét és rendszerét. Ez szerintem oly példa volt, melyre oly időben, midőn a lélektan az ismeret elméletével összebonyolódottnak látszott, nagy szükségünk van; midőn az elmélet a tények iránt türelmetlen és magok a tények szét vannak szórva és nincsenek egymás mellé rendelve. Meg vagyok győződve, hogy Ebbinghaus „Alapvonalai“ (Grundzüge), mely nem teljes alakjában is már széleskörű hatás középpontja, vezető szerepre volt hivatva; gyakran gondoltam arra, hogy az, a változott viszonyoknak való engedmény tétele mellett, a kísérleti lélektan számára épp oly fontosnak bizonyúlna, mint Wundt „Élettani lélektana“ (Phisiologische Psychologie) vagy Brentano „Lélektana tapasztalati szempontból“ (Psychologie von empirischen Standpunkte). De Ebbinghaus eltávozott; és az ő kimulásával a mi tudományunk a legfájdalmasabb veszteséget szenvedte, azt, amelyet akkor kellett elviselnie, midőn Delboeuf végzetes utazására, tizenhárom évvel ezelőtt vállalkozott.

Bármily kevésbé feleljenek is meg e rövid észrevételek érzelmeinknek, azok szelleme és szándéka bizonyára általános helyezésre fog találni. Ezután egy más előzetes dologra térek, olyanra, amelyre nézve megegyezés alig várható. Mert a megegyezés első sorban is a nézőpont közösségét tételezi föl; az én álláspontomat pedig, mely a tiszta tudományé, vagyis a vágy az ismeret után a hasznosságra való tekintet nélkül, bizonyára e hallgatóság igen csekély része osztja. Azonkívül a tiszta tudomány határán belől való megegyezés egy bizonyos haladás mértékét föltételezi, a biztosított eredmények egy szintjét; és a kísérleti lélektan e szintjét talán még nem érte el. Noha előre abból indulok ki, hogy önök következtetéseimet visszautasítják, bizom abban, hogy önök azon általános magatartásra és nézőpontra, melyből azok erednek, vissza fognak emlékezni.

Ha már most bárkit is arra hívnának fel, hogy foglalja egy mondatba a lélektan irányát az elmúlt tiz év alatt, a válasz bizo-

nyára ez volna: a lélektan, teljes határozottsággal az alkalmaztatásra törekedik. És ha a megkérdézett arra szólítanak fel, hogy állításának bizonylatait adja elő, az illető azt nemcsak a közkeletű gyakorlati munkák sora és változatossága által támogathatná, de oly férfiaknak, kiknek előzetes képzése és régibb érdeke őket attól természetesen távol tartották, a gyakorlat mezejére való átcsapása által is. Nem fogom megkísérelni annak kimutatását, hogy ezen mozgalom az alkalmazás irányában az elméleti lélekkutatókat mennyire lepte meg; még kevésbé törekszem arra, hogy ezen mozgalom erejét és általánosságát önök előtt a maga teljességében feltárjam; csakis néhány jellegző tényt említek fel. Meuman 1903-ban lapjának (Archiv f. d. Psychologie) hasábjait az alkalmazott lélektanra vonatkozó tanulmányoknak megnyitja; Wundt is a lélektani tanulmányok (Psych. Studien) alapítására, fő ok gyanánt ezen tanulmányok előtérbe jutását hozza fel. Ugyanazon évben, 1903, kezdte meg Stern „Adat“-ait a „Kifejezés lélektaná“-hoz (Beiträge z. Psych. d. Aussage), mely „Az alkalmazott lélektan és a lélektani tömeg kutatás közlönyévé“ (Zeits. f. Angewandte Psychol. und psychol. Sammelforschung) fejlődött. Meinong 1904-ben írja, hogy a kísérleti lélektan ezidő szerint, a gyakorlati élet szükségleteivel érintkezésbe hozatván, azon az úton van, hogy népszerű tudománnyá váljék s azon reményének ad kifejezést, hogy az elmélet és gyakorlat érintkezése állandóan szorosabbá válik. Jung 1906-ban bocsátotta nyilvánosságra „Észleleti társulás tanulmányainak“ (Diagnostische Assoziationsstudien) első kötetét. Meuman 1907-ben a felolvasások két kötetével a kísérleti neveléstan fölött ajándékozott meg bennünket, azon ígérettel, hogy a rendszert folytatni fogja. Binet 1908-ban az ő „Lélektani év“-ét (Année psychologique) már rendszeresen a gyakorlat ügyének szenteli; a lélektan a gyakorlati és társadalmi kérdésekre való tekintettel fejtegetendő és állapítandó meg. A jelen évben angol nyelven, két népszerű munka látott napvilágot, és pedig Münsterberg „Lélekorvostan“-a (Psychotherapy) és Watt „Az emlékezet gondozása és képzése“ (Economy and Training of Memory), melyek épp úgy a cél és tartalom eltérése, valamint az alak és irány mellett is az alkalmazás jellegére nézve tanuságul szolgálnak. Ezeket, mint amelyek éppen kezembé akadtak, felemlítettem: minél több mellőzést vesznek önök észre, annál biztosabban fog tételelem megállapíttatni.

Ime mindnyájan hallottuk — és pedig a jelen munka gyakorlati irányával való kapcsolatban — hogy a kísérleti lélektan embe-

rét nem kötheti le; hogy annak feladatai nem elég széleskörűek arra, hogy érzelmi szükségleteinket kielégítsék; hogy a kísérleti lélekkutató, előbb vagy később, de elkerülhetlenül az esztetikához, vagy a tudományok elméletéhez, a testtanhoz (Physiology) vagy az általános élettanhoz (Biology), a nevelés vagy orvostanhoz fog folyamodni. Tényleg ez állításban van némi csirája az igazságnak, de annál nagyobb része a valótlanságnak. Gondoljuk csak meg, hogy bármely kísérleti tudomány, az élet egy bizonyos korán túl, emberét nem képes lekötni; gondoljuk meg, hogy tanulóinknak nagy része későn jön a labororiumba és hogy a kísérletezés szokását nem hozzák magukkal; gondoljuk meg az emberi nem közömbösségét is, és azt, hogy mennyivel könnyebb egy értekezést írni, mint tervet alkotni és azt a kísérletek során át vezetni. Megjegyzendő azonban, hogy a kísérleti lélekvizsgáló számára gyakran más választás nem áll rendelkezésre; talán állását idegen cím alatt tölti be. Talán arra van hivatva, hogy az egyetem háztartásában inkább vagy kevésbé szűk vonatkozásban lévő tanszakokat képviseljen; és mivel ez idő szerint alig van férfi, aki a fizikus címét maga számára igényelné, nem helyén kívül való azon gondolat, hogy a bölcsészettel vagy neveléssel foglalkozónak kell a kísérleti lélektan mellékmunkáját végezni. Mindezek számításba veendő, — noha nem hiszem, hogy azok bármelyike is a dolog velejére hat. A lényeges pont bizonyára ez: sokan, akik hajlamaiknál fogva nem lélekkutatók, (psychology) saját céljuk felé a pszichológiai labororiumon át haladnak. Némelyeket a kíváncsiság vonz, az újság ingere; mások komolyabban kívánnak látni és valamit megérteni. A lélektan mindenki számára megfelelően és hozzáférhetőleg, az emberi tudás keresztútjában van; és mi, kik állandóan azzal foglalkozunk, csak hálásak lehetünk azok iránt, akik munkákban egy időszakon osztozkodnak, miközben azon remény kecsegtet bennünket, hogy az esetleges látogatót az ügynek előbb-utóbb megnyerjük.

(Folytatása következik.)

(Kispest.)

Somogyi Géza.

Gondi Sándor.

1873—1911.

Szopora aratása van most erre, mifelénk, a halálnak. Csak nemrég temettük el a debreceni ref. tanítóképző kiváló képzettségű, szorgalmas tanárát, Barcsa Jánost. Alig egy hónapja sirattuk el a váradi ref. tanítóképző nagyműveltségű, érdemes igazgatóját, Sáfrány Lajost, aki szintén Debrecenben élte le munkás, áldásos élete java-résztét. És most újra gyászunk van. A debreceni ref. tanítóképző egyik legderekabb munkása, legerősebb oszlopa kidőlt: Gondi Sándort elragadta tőlünk — hosszú, súlyos szenvedés után — a könyörtelen halál. Fiatalon, szorgalmas életének delén kellett itt-hagynia a földi életet, melyben ő még oly sokat szeretett és tudott volna alkotni; korán kellett gyászba borítania a hőn szeretett, hűséges hitestársat s gyászba borítani az iskolát, hol kartársai tisztelete és becsülése, tanítványai ragaszkodása jutalmazták munkálkodását s fáradozását. — Szomorú a halál. Szomorú akkor is, ha olyan embert szólít magához, aki „az életet már megjárta“, de mennyivel több bánatot okoz, ha az élet közepén jő el a vég.

Gondi Sándor kartársunk 37 évet élt; 1873-ban Nagykőrösön született. A középiskolát és a tanítóképzőt szülővárosában végezte, majd a budai Paedagógiumban tanult, hol a polg. isk. tanítói oklevél megszerzése után a képzőintézeti tanár-tanfolyamot is elvégezte. 1897- és 1898-ban Pápán és Kolozsvárott működött, mint képzőint. segédtanár, majd 1899. szeptemberben elfoglalta állását a debreceni ref. tanítónőképzőnél s azóta itt élt közöttünk.

Szegény Barátunk! Mikor 11 évvel ezelőtt, telve munka- és életkedvvel, megkezdted működésedet ez iskolánál, sejtetted volna-e, hogy oly hamar el kell hagynod munkálkodásod szinterét? Nem, nem gondoltad s nem gondoltuk volna mi sem. Akkor még egészséges, munkabíró férfi, ki nem lankadó ambícióval, ügyszeretettel, lelkesedéssel oktatja az ifjú leányokat, szétosztván közöttük lelke kincseit.

A tanítás fárasztó munkája mellett mindig talált időt arra, hogy ismereteit bővítse, magát tovább képezze. Mennyit búvárokodik kedves könyveiben, a számtan és fizika világában! Nyugalmas délutánjait és sokszor az est óráit is szertárában, laboratóriumában tölti, kísérletez, előkészül, gyakorolja magát, kutat. Agyában eszmék forranak, problémákon gondolkodik, melyeket ő egyszer majd bőven kifejthet, úgy remélte. Azonban hanyatló egészsége miatt munkálko-

dását redukálni kénytelen. Csupán egy műve jelenik meg: könnyed, kellemes és jó magyaros stílusban megírt vegytani tankönyve. Olykor a költészet szent berkeibe is behatolt kedves, hangulatos és elmés versei hányszor felvidítottak bennünket! S mily élvezettel hallgattuk szépen csengő tenorját, midőn lelkesen, a művészet szeretetétől áthatva fáradhatatlanul énekelt. Derült kedélyét, tréfás hangulatát, humorát az utóbbi években már ritkán élvezhettük; pedig régebben még a komoly mathezist és a term. tudományok nehéz tételeit is megkedveltette növendékeivel, élénkséggel, elmés fordulatokkal fűszerezvén tanításait.

Nyájas, barátságos volt tanítványaihoz, segítségre kész, szigorú, de igazságos. Ragaszkodtak is hozzá mindnyájan. Hogy felderült az arcuk, midőn közöttük megjelent! Mily szomorúságot keltett bennük betegsége miatt való távolmaradása és mily megdöbbenést, mily igaz bánatot a „betegséggel szomszédos halál“ oly gyors eljövetele.

Ő már pihen. A halál tengernyi szenvedéstől szabadította meg. Erős lelke hőiesen, elszántan tűrte a sorstól rámért csapást, a gyógyíthatatlan betegséget s ha a közel végre gondolt, főképpen az fájt neki kimondhatatlanul, hogy eltávozásával örök szomorúságot borít szerettei lelkére...

Sokat szenvedett szív! Búsan állunk fehér virágokkal telehintett sírhantod előtt s elgondoljuk, hogy — bár fiatalon kellett elhagynod a földi létet — nem fogsz elveszni nyomtalanul. Lelked, édes emléked örökre fenmarad szerető családot körében, szellemed pedig ez iskolában, hol a szerető kartársak s a hálás növendékek mindenha kegyelettel gondolnak reád.

(Debrecen.)

Tóth Árpádné.

Irodalom.

Ábrányi Emil újabb költeményei. A „Magyar Könyvtár“-nak megindulásától fogva, szép és nemes tradíciója, hogy március 15-ikét egy hazafias tárgyú füzet kiadásával ünnepli meg. Az idén is megteszi ezt, közrebocsátva a magyar hazafias líra egyik leghivatottabb és legnépszerűbb művelőjének, *Ábrányi Emil*-nek újabb költeményeit. „Szabadság — Haza“, ez a címe a nagyértékű füzetnek, mely első sorban március 15-diki alkalmi ódákat

tartalmaz, másodsorban egyéb hazafias verseket, köztük az Erzsébet királyné halálára irt gyönyörű elégiát is. Nemzeti ünnepeinken már régtől fogva szelvében szavalják Ábrányi költeményeit, s bizonyos, hogy a most megjelentek is sűrűen fognak szerepelni ez ünnepeink műsorain. A füzet, mely mint a „Magyar Könyvtár“ 583 száma látott napvilágot, 30 fillérért kapható minden könyvkereskedésben.

„**Jancsi és Juliska.**“ Ez a címe Ambrus Zoltán egy új novella-füzetének, mely a „Magyar Könyvtár“ márciusi sorozatában jelent meg, a füzet első és egyúttal legértékesebb elbeszélésétől kölcsönözve címét. Két gyermek története van benne elmondva, akik egy pesti színházban együtt szerepelnek és koraérett lelkük egész erejével megszeretik egymást. De a fiút a színházi élet izgalmai beteggé teszik és „Juliskája“-tól becézve, új szerepről ábrándozva hal meg. Mélységes költészet lengi át ezt az egyszerű történetet, mely Ambrus Zoltán mesteri tollának számos remeke közt is egyike a legszebbeknek. A füzet többi elbeszélései is méltók az első darabhoz és bizonyára sokszorosan növelni fogják Ambrusnak már eddig is igen nagy olvasóközönségét. A „Magyar Könyvtár“ ezzel a munkával eljutott az 584. számig; az összes eddig megjelent füzetekről szóló ingyenes jegyzéket készséggel küldi meg minden könyvkereskedés, valamint a kiadóhivatal is: Lampel R. (Wodianer F. és Fiai) Budapest, Andrassy-út 21. Egy szám ára 30 fillér.

„**Ismerd meg magadat!**“ Hervieu új darabja, mely a minap került színre a Nemzeti Színházban, most nyomtatásban is megjelent, mint a „Magyar Könyvtár“ márciusi sorozatának 581—582. száma. A dráma, mely hatásos cselekvény keretében tárgyal egy nagyérdékű problémát, mint olvasmány is elejétől végig lebilincseli a figyelmet, sőt éles dialektikája így tán még jobban hat, mint színpadról hallva. De nem is tekintve az eredetinek belső értékét, már azért is örömmel kell fogadnunk megjelenését, mert ezzel könnyen hozzáférhetővé lett Ambrus Zoltán fordítása, melyet az egész sajtó mint a gondos, lelkiismeretes, minden ízében művészi tolmácsolás egyik példaképét üdvözölt. A füzet 60 fillérért kapható minden könyvkereskedésben, valamint a kiadóhivatalban: Lampel R. (Wodianer F. és Fiai) r.-társaságnál, Budapest, Andrassy-út 21.

Nietzsche magyarul. Nietzsche főbb műveinek lefordítására több kísérlet is történt több-kevesebb sikerrel, most egyik fiatal-kori könyvét „*A tragédia eredete vagy a görögség és pesszimizmus*“

címűt közli magyar fordításban a *Filozófiai Írók Tára*, Alexander Bernát és *Bánóczy* József kulturális fontosságú vállalata. A fordítás *Fülep* Lajos munkája s elmondhatni róla, hogy minden tekintetben elsőrendű filozófiai írot reveals. Nietzsche e művének fordítása rendkívüli nehézségeket hárít a fordítóra, a gondolatok oly sebesen rohannak benne egymás után, hogy minduntalan összetorlód-
nak, s emellett rendkívüli, idegen nyelven csak nagy nehézséggel visszaadható szépségek tárulnak fel. A fordító célját, hogy az eredetinek jellegét meg ne változtassa, himporát le ne törölje, teljesen elérte; mindig sikerült neki magát az író helyzetébe beleképzelni s fordítása épp azért úgy hat, mintha eredeti szöveg, még pedig magyarul megszületett szöveg volna. *Fülep* Lajos a fordítás elé terjedelmes tanulmányt függesztett, melyben Nietzsche filozofiáját és életét ismerteti. Ez az első behatóbb Nietzsche-tanulmány irodalmunkban s annyi tárgyismerettel, az elemzésnek olyan finomságával és mélységével s az előadásnak olyan biztos művészetével van írva, hogy az essay még a rengeteg terjedelmű német Nietzsche-irodalomban is számot tenne. Kulturális nyereség e könyv, mert megveti alapját Nietzsche behatóbb ismeretének a művelt magyar közönség között. A *Franklin-Társulat* adta ki; ára 5 korona 20 fillér.

Alfred de Musset. Most jelent meg Mussetnek, a francia romantika nagy lírikusának első kimerítő élet- és jellemrajza magyar nyelven a Kiszfaludy-Társaság „*Költők és írók*” című gyűjteményében, melyet *Ferenczi* Zoltán szerkeszt. Az új Musset-biográfia szerzője, *König* György, nagy képzettségű fiatal esztetikusunk, az életrajzi essay formáját választotta munkája számára: a költő életének azokat a részeit emeli ki, amelyek alkotásai jellemének meghatározására s egyénisége megértésére legfontosabbak s ezekkel kapcsolatban tárgyalja műveit. Musset élete különösen alkalmas az ily tárgyalásra; legnevezetesebb fordulata, George Sanddal való szerelme — melyet az életrajz írója részletesen és finom elemzéssel tárgyal — egyrészt magamagában is annyira érdekes, másrészt oly művészi módon fejeződik ki műveiben, hogy élet és költészet szorosan összekapcsolódik benne. Ez a rész a könyvben épp oly sikerűt, mint Musset műveinek, különösen az „*Éjszakák*”-nak, a drámának s a „*Confession*”-nak részletes és a dolgok mélyére ható ismertetése. Az egész műből elevenen, valóságosan és hiven áll elénk Musset alakja, egyike a legérdekesebb alakoknak a XIX. századi irodalomban; ebben a tekintetben a közönséges életraj-

zokénál nagyobb értéke is van; a magyar közönség irodalmi érdeklődését gazdagítja, amikor az eddiginél erősebben fordítja érdeklődésünket Musset felé. A kötet Musset arcképével díszített csinos kartonkötésben, szép kiállításban jelent meg a *Franklin-Társulat* kiadásában. Ára 2 korona 50 fillér.

Egyesületi élet.

Az Egyesület memorandumai.

A választmány folyó évi január hó 12-én tartotta utolsó gyűlését a fizetésrendezés mozgalmainak ügyében. E gyűlés megállapította, hogy az úgynevezett *nagy memorandum*, vagyis az, amely a szolgálati évek s a heti óraszám felemelésével járó sérelmekkel foglalkozott, *Zichy János gróf* közoktatásügyi miniszter úrnak a pénzügyi bizottságban elhangzott kijelentései alapján, tárgytalanná lett. Ugyancsak ezen a választmányi ülésen jelentette Dr. Baló József elnök, hogy azt a memorandumot, mely a státus specifikus kéréseit foglalja magában, e hó 14-én fogja átadni az Egyesület a Miniszter úrnak külön kihallgatáson.

Népes küldöttség gyűlt össze a nevezett napon a kultuszminiszteriumban, ahol azonban csakhamar kitudódott, hogy a gyengélkedő Miniszter úr helyett *Dr. Balogh Jenő* államtitkár fogja fogadni az Egyesületet. A fogadtatás meg is történt s az egyesület elnöke úgy a politikai államtitkár, valamint a népoktatásügyek felülvizsgálatával megbízott államtitkár, *Náray Szabó Sándor* és végül a tanítóképző-intézeti ügyek osztályának vezetője, *Neményi Imre dr.* miniszteri tanácsos előtt részletesen ismertette a memorandum tartalmát. A már sokféleképpen publikált emlékirat az igazgatók, a segédtanárok, a gyakorló iskolai tanítók, a felekezeti tanárok s a szaktanítók mál-

tányosabb ellátottságának kérdésével foglalkozott. A Miniszter úr nevében nyilatkozó Balogh Jenő, az Egyesület szíves üdvözlése után, általában nagy jóindulattal fogadta a kérelmet s áttérve az egyes részletekre, kijelentette, miszerint abban az örvendetes helyzetben van, hogy a memorandumban foglalt kérések nagyobb részére igenlő választ adhat, csupán az igazgatók egyenlő ellátottságára vonatkozó pontozatot kell majd tanulmányoznia. A második kérelemmel, vagyis a segédtanári s a megbizotti tanári állással kapcsolatban azonban kijelentette, hogy a megbizatus, mint a tanítóképző tanárság egyik régi sérelme, teljesen megszűnt s többé megbizott tanárként senkit alkalmazni nem fognak. A gyakorló iskolai tanítók ügyében újból örvendetes javulásról tesz kijelentést, amennyiben konstatálja, hogy a Miniszter úr, ő excellenciája méltányosnak tartotta az Egyesületnek szintén régi óhajtását s ehhez képest már a legközelebbi, vagyis az 1911. évi költségvetés keretében gondoskodás történik a VIII-ik fizetési fokozatnak a gyakorló iskolai tanítók számára való megnyitásáról, ahol az illetők külön betű alatt fognak rangsoroztatni. Épp ilyen örvendetes a felekezeti tanítók helyzetének javítására vonatkozó válasz is, mely szerint az államsegélyt élvező, felekezeti intézeti tanárok, már a folyó évtől kezdve, teljesen az állami intézetek tanáraival fognak egyenlő elbánásban részesíttetni.

A Miniszter úr nevében tett s mindkét államtitkár úr által megismételt kijelentések lelkes örömet keltettek a küldöttség soraiban. Majd, a már ismert értelemben, Dr. Neményi Imre miniszteri tanácsos válaszolt a memorandum egyes pontjaira. E válasz kitért a fizetésemelés egész historikumára s különösen emelkedetté, bensőségessé lett azon a ponton, amely az Egyesülettel való békés, egymást megértő munkálkodást vázolta. A választmányak bölcs és mérsékelt magatartását, mely állan-

dóan a miniszter jóindulatában vetett hitben gyökeredzett, igen elismerőleg méltatta a miniszteri tanácsos úr, kiemelte, hogy ez a bölcsesség, mérsékeltség nagy szerepet játszott abban, hogy az Egyesületnek úgyszólván minden kérelme teljesült.

A memorandum sorsának kedvező fordulataival egyidőre lezárult mozgalmunk utolsó aktusa is. Ez az aktus nagy igazságokat rejteget magában. Hordozza először is azt, hogy a jogos kívánságok, a méltányos törekvések elől egyáltalában nem zárkóznak el azok, akik sorsainkat intézik; mutatja másodsor azt, hogy egymást megértő igyekezetben biztosabb a siker, mint ellenkezőleg; mutatja, hogy legjobb a tanítóképző-intézeti tanárságnak egyedül mozgolódnia sok különleges ügyének orvoslása közben s végül last, not least, mutatja, hogy az elnökségnek a közfelfogást nem mindig fedni látszó magatartása a bizalmon épült fel, amint a *Magyar Tanítóképző* 1910. évi decemberi számában *Státusrendezés* címén megjelent hiradás már jelezte is s ez az elérhető legnagyobb eredményekre vezetett.

Farkas Sándor.

Jegyzőkönyv.

Felvéttetett a T. I. T. O. E. választmányának 1911. év január hó 7-én tartott rendes gyűléséről.

Jelen voltak: dr. Baló József elnöklete alatt Mészáros Jenő főtitkár, Farkas Sándor, Geöcze Sarolta, dr. Málnay Mihály, Kún Alajos, Snasel Ferenc, Strauch Gyula, Entz Jolán, Fuchsné Eitner L., Lubinszky Emilia, Quint József, Dékány Mihály, Horvay Ede, Somogyi Géza, Bittenbinder Miklós és Urhegyi Alajos.

1. Dr. Baló József elnök szívélyes szavakkal üdvözli az egybegyülteket az újévben tartott első választmányi gyűlés alkalmából s boldog újévet kíván.

A választmány tagjai köszönettel veszik az elnök jókívánatát s azt hasonló jókívánatokkal viszonzózzák.

2. Elnök szomorúan emlékezik meg arról az esetről, hogy sorainkból egyszerre három kiváló ember dőlt ki. Meghalt Sáfrány

Lajos nagyváradai ref. tanítónőképző igazgató, Bakos Kálmán modori tanítóképző tanár és Gondi Sándor debreceni ref. tanítóképző tanár. Mind a három buzgó harcosa volt a tanítóképzésnek s javasolja, hogy addig is, míg a közgyűlés méltóképen megemlékezhetik az elhunytakról, emléköket jegyzőkönyvben örökítsük meg.

A választmány az elnök javaslatát magáévá teszi.

3. Elnök felkéri Mészáros Jenő főtitkárt, hogy jelentését tegye meg.

A főtitkár a következőkben számol be a legutóbbi választmányi gyűlés óta történt eseményekről:

1910. év november 9-én tartott választmányi ülésünk óta egyesületi életünk nevezetes mozzanatai a következőképen csoportosultak:

A legnagyobb örömmel vettünk részt *Svarba József* lévai áll. tanítóképzőintézeti gyakorló iskolai tanító 40 évi működésének jubileumi ünnepén, melyet tiszteletére a lévai tanítóképző tanártestülete rendezett. Egyesületünk képviselőjében *Mészáros Jenő* főtitkár jelent meg az ünnepen, aki üdvözlő beszédében méltányolta az ünnepeltnek a népoktatás, különösen pedig a tanítóképzés terén szerzett kiváló érdemeit, s tolmácsolta az egyesület őszinte tiszteletét s jó kívánságait.

A választmány november hóban tartott ülésén *dr. Baló József* elnöklete alatt egy 8 tagból álló bizottságot küldött ki azzal az utasítással, hogy a fizetésrendezés tárgyában 2 memorandumot szerkesszen, melyek közül az egyik a státuszrendezésre, a 35 évi szolgálat és a heti kötelező 20 óra törlésére vonatkozó kívánságainkat foglalja magában, a másik pedig az internátust vezető igazgatók anyagi helyzetének egységes rendezését, a segédtanárok, a gyakorló iskolai tanítók, a nem állami tanárok s a szaktanítók fizetésrendezésének ügyét ölelje fel. A kiküldött bizottság megbízásának eleget tett. *Farkas Sándor* szerkesztő és *Mészáros Jenő* főtitkár bemutatott javaslatai alapján a bizottság mindkét memorandum szövegét véglegesen elfogadta. Az elnökség a memorandumokat kinyomatta, minden állami s több felekezeti képzőnek azokat 5—5 példányban megküldötte azzal a kérelemmel, hogy a tagtársak az első memorandumból egy-egy példányt nyújtsanak át a kerület képviselőjének, hogy álláspontunkat minél több országgyűlési képviselő megismerje, támogatásban részesítse; de az elnökség gondot fordított arra is, hogy a pénzügyi- és közokt. bizottság tagjai közül is többet nyerjen meg ügyünknek. A napilapokban

pedig cikk jelent meg, mely a fizetésrendezés ügyében megteendő lépéseinket foglalta magában. E felsorolt munkálatok megelőzték a pénzügyi bizottság üléseit, melynek tárgyalásain ügyünknek voltak képviselői, sőt szószólónk is volt. Így mondhatjuk, hogy miniszterünk megnyugtató kijelentéséhez, a tanárság mozgalmának sikeréhez ami fizetésrendezési mozgalmunk is hozzájárult.

Az elnökség második feladatának tekintette azt, hogy a memorandumokat, a tanári testületek részvételével, népes küldöttség nyújtsa át a miniszternek, az államtitkárnak és ügyosztályunk vezetőjének. A vidéki intézetek tanárainak részvétele azt tette szükségessé, hogy az említett három tisztelgés egyidőben, egymásután történjék; ezt pedig csak délelőtti külön miniszteri kihallgatással lehet megvalósítani. Három ízben kapott az elnökség értesítést a fogadás idejét illetőleg, mely időpontokat rögtön s még idejében tudatta az intézetek tanártestületeivel, de mindannyiszor egy-két nappal a kijelölt idő előtt az elnökség arról értesült, hogy a kihallgatás elmarad. Legutóbb a mai napra volt kitűzve, de ez is elmaradt. Az elnökség hatáskörén kívül eső körülmények magyarázzák tehát azt, hogy a memorandumok átnyújtása még nem történt meg. Az elnökség azonban sürgősen szorgalmazza a kihallgatást, mert kívánságaink nagyobb részére még meg kell nyernünk miniszterünk nemes jóindulatát.

Dr. Baló elnök a főtitkár jelentéséhez még hozzáteszi azt, hogy a napilapokban közölt ama hír, hogy az elnök harmadmagával már átnyújtotta volna a memorandumot a Miniszter úrnak, — nem felel meg a tényeknek. Ismétli, hogy résen lesz s a legelső alkalmat felhasználja a memorandum átadására.

Tudomásúl szolgál.

4. Dékány Mihály evvel kapcsolatban azt ajánlja, hogy tekintettel arra, hogy a miniszter úr a pénzügyi bizottságban a középiskolai tanárok, tehát a tanítóképzőintézeti tanároknak is heti 18 órája mellett nyilatkozott, kérje az egyesület választmánya a miniszter urat, hogy:

1. Utasítsa a miniszter úr az igazgatóságokat, hogy a jövő évi tantárgyfelosztás már ez értelemben történjék.

2. Ugyanezen alapon a gyakorlati kiképzés heti két órája, amennyiben az a heti 18 órán felül van, már ez évben külön díjaztassék.

A választmány Dékány javaslatához egyhangúlag hozzájárul.

5. *Geöcze Sarolta* a gyak. isk. tanítók érdekében szól. Tudja, sőt a legközelebbi eset is bizonyítja, hogy a polgári iskolai képesítéssel bíró gyakorló iskolai tanítók bejutnak a VIII. fizetési osztályba, míg azon igen hosszú szolgálatú gyak. isk. tanítók, akik a rangsorban egészen elől állnak s akik annak idejében, mikor e pályára léptek, annyival kevésbé tehetek polgári iskolai képesítő vizsgálatot, mert ilyen képesítés akkor még nem is volt, — nem juthatnak be.

Javasolja, hogy kérje meg a választmány a magas miniszteriumot, hogy hosszú szolgálataikra való tekintettel tegyenek ezekkel kivételt.

Dr. *Baló* elnök erre válaszolva kijelenti, hogy ez az ügy nem nyugszik, mert minden alkalommal felemlíti az illetékes helyen. Sőt az osztályvezető tanácsos úr azt is említette, hogy e tekintetben valami már folyamatban van, de hogy mi, azt nem közölte. Szívesen hozzájárul ahhoz, hogy e tekintetben új memorandumot nyújtson be a választmány, de szükségesnek nem látja, mert a most beadandó memorandum úgysis bőven foglalkozik e kérdéssel. Inkább helyeselné, hogy a memorandum átnyújtása alkalmával külön, előszóval adjon kifejezést e kérésnek.

Kún Alajos, kit személyesen érint e kérdés, köszönettel veszi, hogy a választmány ennyire szíven viseli az ügyüket, de kivételes eljárást nem szívesen lát. Ő az egész gyakorló iskolai tanítóságot szeretné a megfelelő helyen, a VIII. rangosztályban látni azon az alapon, hogy ha a tanítóképző tanárok a lehető legkülönbözőbb képesítéssel, kezdve az elemi oklevéltől, egészen a legújabbban létesített tanárképzéssel járó tanári oklevélig, kivétel nélkül mind bejutnak a VII. osztályba anélkül, hogy mérlegelnék, hogy egyiknek kisebb, másiknak nagyobb értékű oklevele van, miért kell éppen a gyakorló iskolai tanítók között az oklevél minősége alapján különbséget tenni?

A választmány felkéri dr. *Baló József* elnököt, hogy a memorandum átnyújtásakor külön előszóval is hívja fel a Miniszter úr figyelmét a gyakorló iskolai tanítókra, kik hosszú szolgálataik alapján úgyszólván pályájuk végére értek.

6. Elnök felolvassa *Köveskuthi Jenő* lévai igazgató levelét, melyben azt a kérdést intézi a választmányhoz, hogy vajjon a magas miniszterium egyik utóbbi rendelete értelmében *köteles-e* a tanítóképző tanár a tanító-egyesületbe kötelezettség alapján belépni?

A választmány e rendeletet úgy érti, hogy az nem kötelező erejű, a belépés csupán ajánlatos.

7. *Elnök* kéri a választmányt, hogy küldjön ki pénztárvizsgáló és írói díjakat felosztó bizottságot. Javasolja, hogy a pénztárvizsgálatra kérjük fel Bittenbinder Miklós, Dékány Mihály és Miklós Gergely választmányi tagokat, az írói díjak felosztására pedig Farkas Sándor, Mészáros Jenő és Horvay Ede tagokat.

A választmány hozzájárul.

8. *Mészáros Jenő* főtitkár evvel kapcsolatban jelenti, hogy Laszcik Ernő és Hell Ferenc tanítóképző-tanárok az egyesületbe beléptek, míg Bratu Aurél kilépett. E kilépés azonban csak 1912. jan. 1-től számítandó.

Tudomásul szolgál.

9. *Elnök* jelenti, hogy tudomása szerint a Közoktatásügyi Tanács éppen most foglalkozik a tantervvel és az utasítással. Javasolja, hogy kérje meg a választmány a magas miniszteriumo:, hogy a végleges szövegezés előtt ez ügyben még egyszer hallgassa meg az egyesületet.

A választmány az elnök javaslatához általános helyesléssel hozzájárul.

10. *Elnök* felveti azt a kérdést, hogy a legközelebbi gyűlésen ki óhajt valamely olyan kérdéssel behatóan foglalkozni, amit a tanítóképzéssel kapcsolatban sürgősnek vél.

Quint József kifejezi azon óhaját, hogy szeretné, ha a választmány egy javaslatot dolgozna ki az iránt, hogy a választmányi tagok számát a közgyűlés 20 taggal emelné fel, hogy így a fiatalabb generáció is helyet foglalhatna a választmányban. Az elnök kérdése alapján továbbá vállalkozik, hogy a legközelebbi gyűlésen „Biologiai gyakorlatok a tanítóképzőben“ címmel előadást tart.

Tudomásul szolgál.

11. *Elnök* jelenti, hogy a választmánynak az igazgatói és tanári kötelező hospitálásra vonatkozó felterjesztésére megérkezett a miniszterium válasza. A válasz nyomatékosan hangsúlyozza az igazgató heti 6 órás s a tanárok heti 1 órás kötelező hospitálását.

Tudomásul szolgál.

12. *Elnök* jelenti, hogy a temesvári közgyűlés úgy határozott, hogy a szociális kérdéssel továbbra is foglalkozunk.

Geöcze Sarolta evvel kapcsolatban szeretné praktikusán beállítani a szociológia tanításának a módszerét. Elnök kérésére vállalkozik arra, hogy egy közelebbi gyűlésen e kérdéstről előadást tartson.

Tudomásul szolgál.

13. *Elnök* felkéri Farkas Sándor előadót, hogy a tanárok

továbbképzésére, a „Magyar Tanítóképző“ kibővítésére s a gyakorló iskolai tanítók „Útmutató“-járó vonatkozó előadását tartsa meg.

(Farkas Sándor szabadelőadása a „Tanítóképző“ ugyanezen számában olvasható.)

Elnök az egész választmány nevében köszönetet mond az előadónak s kéri a választmány tagjait, hogy szóljanak a kérdéshez.

Dr. Málnai úgy látja, hogy előadó oly világosan oldotta meg a kérdést, hogy általánosságban nyugodtan hozzájárulhatunk. Elfogadja úgy a belföldi, mint a külföldi tanulmányutat, de azt jegyzi meg, hogy a külföldi tanulmányútról megjelenő referádák azt mutatják, hogy az illetők nem mindenkor mentek ez útra teljes készütséggel. Azért azt szeretné kifejezni, hogy mindenkor megfelelő *előtanulmány* után kell az illetőket kiválasztani.

Geőcze Sarolta és Entz Jolán szeretnék, ha a külföldre való kiküldetés nem csupán a módszer megfigyelésére szorítkoznék, hanem tárgyi ismeretet is gyarapítson.

Farkas Sándor előadó szívesen hozzájárul az észrevételhez.

Elnök a kérdést úgy foglalja össze, hogy ne zárassék ki az egyeseknek tudományos célból való kiküldetése.

A választmány hozzájárul.

14. *Elnök* felkéri Farkas előadót, hogy adjon be konkrét javaslatot az idei nyári továbbképző tanfolyamra vonatkozólag.

Farkas előadó a nyári kurzusra vonatkozólag javasol: 1. leíró és csillagászati földrajzot; 2. biológiai praktikumokat; 3. ezekkel kapcsolatos módszeres megbeszéléseket.

A választmány a javaslatot elfogadja.

15. *Elnök* felszólítása alapján Farkas Sándor a következő két indítványt terjeszti elő:

1. A szokásos módszeres gyűléseket kiegészítőleg tűzzön ki az egyesület évenként 5—6 módszeres megbeszélésre alkalmas tételt, küldje meg azokat az egyes tanári testületeknek megbeszélés végett s azoknak megbeszéléseit egységesítse a választmány.

2. Kérje meg a választmány a minisztériumot, hogy a felekezeti tanítóképző tanárok rangsorát szintén adja ki.

A választmány Farkas mindkét indítványát elfogadja.

Több tárgy nem volt s elnök a gyűlést bezárta.

Dr. Baló József
elnök.

K. m. f.

Urhegyi Alajos
titkár.

Jegyzőkönyv.

Felvétetett a T. I. T. O. E. 1911. év január 12-én tartott rendkívüli választmányi gyűléséről.

Jelen voltak dr. Baló József elnöklete alatt Mészáros Jenő főtitkár, Nagy László, Snasel Ferenc, Strauch Gyula, Farkas Sándor, Ilorvay Ede, Quint József, Kún Alajos, Jankó László, Sztankó Béla, Miklós Gergely és Urhegyi Alajos.

1. *Dr. Baló* elnök üdvözli a választmány megjelent tagjait s különösen melegen üdvözli a megjelent Jankó Lászlót, mint új választmányi tagot.

2. *Dr. Baló* közli a választmány tagjaival, hogy a memorandum átadása körül olyan mozzanat van, amit okvetlenül a választmány megfontolására kíván még egyszer bocsátani. A rendkívüli választmányi ülés összefügg a memorandum átadásával. Már a mult választmányi gyűlésen hangoztatta, hogy résen lesz, hogy a Miniszter úr minél hamarább fogadja a memorandumot átadó küldöttséget. A fogadás 14-én (szombaton) déli 12 órakor lesz. De ha kérni megyünk Ő excellenciájához, nem kezdhethük a 35 évi szolgálat és heti 20 óra elleni kéréssel, mikor azt a Miniszter úr a pénzügyi bizottságban, kifejezetten ránk vonatkozólag is elejtette, mert annak jelét adnók, hogy szavaiban kételkedünk. Ezt tárgyaló memorandumunk most már tárgytalan is lévén, még egyszer megfontolás alá kívánja venni s éppen ezért kérdezi a választmányt, vajjon ezek után még mindig szükségesnek látja-e az első memorandum benyújtását?

Nagy László úgy látja, hogy most már az első memorandum benyújtása tárgytlaan s inkább köszönjük meg a Miniszter úrnak azt a nyilatkozatát, amit a pénzügyi bizottságban tett. A második memorandumot azonban adjuk át.

Strauch Gyula úgy gondolja helyesnek, ha az elnök a második memorandum átadása alkalmával felemlíti a Miniszter úrnak, hogy a tanáregyesület a 35 szolgálati év és a heti 20 óra elejtése tárgyában készített egy memorandumot, amit azonban a Miniszter úrnak a pénzügyi bizottságban tett kijelentése után benyújtani feleslegesnek talál.

Eluök összegezi az elmondottakat s a következőt javasolja: Mondja ki a választmány, hogy csak a második memorandumot nyujtsuk át, mely alkalommal a Miniszter úrnak a pénzügyi bizottságban tett kijelentéseért köszönetünket fejezzük ki s egyuttal fel-

enlítettük, hogy éppen e nyilatkozat alapján az első memorandumunk átnyújtását feleslegesnek találjuk.

A választmány az elnök javaslatát egyhangulag elfogadja.

Elnök a gyűlést bezárja.

Dr. Baló József
elnök.

K. m. f.

Urhegyi Alajos
titkár.

Vegyesek.

Kinevezések. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter *Hegedüs Paula* okleveles polgári iskolai tanítónőt a budapesti II. kerületi állami tanítónőképző-intézeti gyakorló-iskola tanítónőjét kinevezte a VI. I. fizetési osztály 3. fokozatába. — *Kiss A. József* bajai állami tanítóképző-intézeti tanárt kinevezte a VIII. fizetési osztály 3. fokozatába. — *Éber Sándor* bajai állami tanítóképző-intézeti tanárt kinevezte a VIII. fizetési osztály 3. fokozatába. — *Desits József* bajai állami tanítóképző-intézeti tanárt kinevezte a VIII. fizetési osztály 3. fokozatába. — *Révay Ödön* sárospataki állami tanítóképző-intézeti tanárt kinevezte a VIII. fizetési osztály 3. fokozatába. — *Diviaczky Rezső* sárospataki állami tanítóképző-intézeti tanárt kinevezte a VIII. fizetési osztály 3. fokozatába. — *Zorkóczy Ede* losonci állami tanítóképző-intézeti tanárt kinevezte a VIII. fizetési osztály 3. fokozatába. — *Lengyel Gyula* székelykeresztúri állami tanítóképző-intézeti tanárt kinevezte a IX. fizetési osztály 2. fokozatába. — *Kárig Emil* bajai állami tanítóképző-intézeti tanárt kinevezte a IX. fizetési osztály 2. fokozatába. — *Zoltán Géza* losonci állami tanítóképző-intézeti tanárt kinevezte a IX. fizetési osztály 2. fokozatába. — *Tscheik Ernő* iglói állami tanítóképző-intézeti tanárt kinevezte a IX. fizetési osztály 2. fokozatába. — *Quint József* budapesti I. kerületi állami tanítóképző-intézeti tanárt kinevezte a IX. fizetési osztály 2. fokozatába. — *Kovács Ernő* dévai állami tanítóképző-intézeti tanárt kinevezte a IX. fizetési osztály 2. fokozatába. — *Marcéll Kornél* aradi állami tanítóképző-intézeti tanárt kinevezte a IX. fizetési osztály 2. fokozatába. — *Leyrer Mátvás* csurgói állami tanítóképző-intézeti tanárt kinevezte a IX. fizetési osztály 2. fokozatába. — *Hatzvani Lajos* sepsiszentgyörgyi állami tanítónőképző-intézeti tanárt kinevezte a IX. fizetési osztály 2. fokozatába. — *Riszner Ede* bajai állami tanítóképző-intézeti tanárt kinevezte a IX. fizetési osztály 2. fokozatába. — *Zala István* tanítóképző-intézeti okleveles tanárt a pápai állami tanítóképző-intézethez a X. fizetési osztály 3. fokozatába segédtanárrá. — *Lux Gyula* tanítóképző-intézeti okleveles tanárt a kölozsvári állami tanítóképző-intézethez a X. fizetési osztály 3. fokozatába segédtanárrá. — *Kovács Ábel* tanítóképző-intézeti okleveles tanárt a máramarosszigeti állami tanítóképző-intézethez a X. fizetési osztály 3. fokozatába segédtanárrá.

Egy félreértés megszüntetéseért.

«Második kongresszusunk elmaradása» c. és a *Magyar Tanítóképző* novemberi számában megjelent elnöki referádámban, a lap 504. oldalán, az V. pont alatt a következőket írtam: «*Mind a végrehajtó bizottság s mind a választmány döntése természetesen jóváhagyást vár az egyesület tagjaitól. Jött is három tanártestülettől nyilatkozat: kettő nagyon helyesli a két szerv eljárását, a harmadik éppen úgy helyteleníti. Tehát a felfogások ma is különbözők, Budapesten is van egy testület, amely a bizottság eljárását helytelenítette és a választmányban is leszavaztatott, tehát a helytelenítők közé tartozik.*»

Ennek a statisztikai összeállításnak a záradékát a II. ker. állami tanítónőképző-intézet tanárkara, amint értesültem, magára nézve sértőnek találta; pedig amikor ezt írtam, valóban távol állott tőlem a sértés szándéka és célzata s amit mondtam, ez a különböző véleményekről szóló értesüléshez lényegileg hozzá tartozott és semmi más céloom nem volt ezzel, mint a felfogásokról szóló és rendelkezésemre álló adatok feltüntetése... » s a *leszavaztatott* szót *szenvedő* alakban használtam, ahelyett, *hogy a tanári kart leszavazták*; nem pedig *műveltető* alakban, mintha a tanári kar *rendeletre szavazott volna*. Különben ez magában is világos; mégis megmagyarázom.»

Elnöki tisztem is kizárja azt, hogy én dobjak üszköt a status épületére; ellenkezőleg az erők egyesítése a főcéloom.

Budapest, 1911. január 8.

Dr. Baló József,
elnök.

Kimutatás

az 1911. jan. hó 20-áig befolyt tagsági díjakról.

1908. II. felére: Márki Ábrahám (4 kor.).

1909-re: Úrhegyi Alajos (7 kor.), Marian Józsefné, Márki Ábrahám (8—8 kor.), Sinay Vilmos (6 kor.), Gergye Sándor (2. kor.).

1910-re: Rucsinszki Lajos, Úrhegyi Alajos, dr. Vángel Jenő, Miklós Gergely, Marian Józsefné, Révay Ödön, Kurucz Ernő, Faluvégi Albert, Dudinszky István, Róna Jakab, Áll. tanítónőképző Sepsiszentgyörgy, Diviaczky Rezső, Bakcsyné Korbuly Irén, Kiss Áron (8—8 kor.), Sinay Vilmos (2 kor.), Gergye Sándor (3 kor.), Tanács Imre (4 kor.).

1911-re: Strauch Gyula, Áll. tanítóképző Kolozsvár, Szt.-Domonkosr. apácák Kőszeg, Szondi János, dr. Szemann János Ribiczey Erzsébet, Urbányi Karolina, Rác Erzsébet, Perényi János,

Áll. tanítóképző Pápa, Ref. tanítóképző Nagykőrös, Kovács Ernő,
 Áll. tanítónőképző Sepsiszentgyörgy, Bilinszky Lajos, Váczy Ferenc,
 Áll. tanítónőképző Győr, Ág. ev. tanítóképző Szarvas, Horvay Ede,
 Áll. tanítóképző Léva (8—8 kor.)

1911. I. felére: Bocskay István, Menich Antal, Szirkvashegyi
 tanítótestület, Tanács Imre, Tóth Árpádné (4—4 kor.).

1912-re: Ág. ev. tanítóképző Sopron (8 kor.).

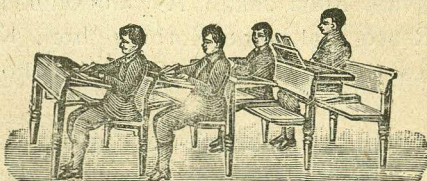
Kérelem.

Felkérem az igen t. Tagtársakat, hogy tagsági díjaikat — a jelen füzethez mellékelt utalványlap felhasználásával — minél előbb alulírotthoz eljuttatni sziveskedjenek. Tekintettel lapunk kiállításának egyre emelkedő költségeire, a tagsági díjak pontos beküldése égetően szükséges; ezzel különben önmagunkon is segítünk, amennyiben az 1910-iki temesvári közgyűlés határozata értelmében a tagsági díjak 5⁰/₀-a az egyesületi „Segítő-Alap”-nak jut. Ugyancsak ez üdvös célt szolgálja az ujonnan belépő tagok által fizetendő 1 korona beiratási díj is. (Ugyanaz a közgyűl. határozat.) A fentebb mondotaknál fogva értesítem a t. Tagtársak közül azokat, akik mult évi tagsági díjaikkal ill. beiratási díjukkal még most is hátralékban vannak, hogy kénytelen lennék lappéldányuk küldését február hótól kezdve felfüggeszteni, ha kötelezettségüknek addig eleget nem tennének.

Tisztelettel

Horvay Ede
 egyes. pénztáros.

Feiwel Lipót utódai

BUDAPEST, IX. IPAR-UTCA 4.

Mindennemű iskolapadok, iskola-
 torna- és óvoda-berendezések és
 szabad. gyermekpadok gyártása.
 ➔ Árjegyzékkel készséggel
 szolgálunk ingyen és bérmentve.